

Ignacij Knoblehar

Kaj je zdaj z nekdanjimi Knobleharjevimi misijonskimi postojankami

1. Kartum. To je uradniško mesto, mesto sudanske vlade. V njem bivajo ljudje raznih narodnosti, šeg in ver.

Katoličani rimskega obreda imajo svojega škofa v osebi apostolskega vikarja. V mestu bivajo tudi katoličani raznih vzhodnih obredov, zlasti Maroniti. Za katoličane vseh obredov se pridiga in spoveduje arabsko.

Sedanja katoliška misijonska hiša je pritlična, a zelo dolga in ima okoli in okoli širok odprt hodnik, ki je za tisto podnebje zelo koristen in potreben; vemo, da ga je imela tudi Knobleharjeva misijonska stavba. Ob hiši stojita šola in prostorna mizarska delavnica. Spredaj je velik vrt, na katerega prineso misijonarji in misijonski bratje vsak večer svoje posteljnjake; k počitku pa ležejo šele, ko so si pripravili mrežo zoper komarje. Na drugem koncu vrta je hiša, kjer biva apostolski vikar s svojim tajnikom. Vrt in misijonska poslopja obdaja visok zid.

V misijonsko šolo hodi nekaj sto učencev raznih narodnosti, belih, črnih in mešanih. Niso vsi katoliške vere; so tudi razkolniki, mohamedanci in pogani. Misijonske sestre imajo veliko šolo za deklice in dekleta. Obe misijonski šoli imata velik ugled; sudanska vlada jima je že večkrat izrekla priznanje.

Omdurman, ki ga s Kartumom vežejo mostovi, je pa trgovsko mesto in središče vzhodnosudanske trgovine. Ob njem se ustavljajo rečni parniki, ki vozijo po Belem Nilu vse leto, po Modrem Nilu pa le tistega pol leta, ko naraste. V pristanu mrgoli čolnov in ladjic na razne pogone. Mesto ima več trgov; največji je sredi mesta.

P. Musar je nekoč gledal značilen prizor: Dva domačina Arabca sta se hrupno pogajala za ceno velike melone. Kričala sta, se zlepa menila, potem si spet grozila, se zmerjala in klela. To je trajalo poldrugo uro. Ko je hotel kupec oditi, mu je prodajalec dal melono za toliko, kolikor je ponujal. Nato je kupec prodajalca objel in veselo sta se ločila.

Hudo vročino in žejo si Evropejci v Kartumu in Omdurmanu lajšajo z ledom, ki ga izdelujejo v več tovarnah.

“Matere usmiljenke zamorskih dežel” imajo v Omdurmanu lekarno. Pri zdravljenju krstijo le take otroke, za katere ni upanja, da bi ozdraveli.

Takoj zunaj Kartuma je puščava. V suhem času se vidi samo pesek in kamenje. Ko dež namoči zemljo, se od daleč vidijo zeleni travniki; če pa človek gre blizu, se komaj opazijo redke rastlinice; hitro morajo rasti, razcveteti in narediti seme, ker se zemlja spet kmalu izsuši.

2. Gondokoro. Misijonski škof Geyer je 1. 1912 v majhnem obsegu obnovil to misijonsko postajo. Postavil jo je pa nekoliko proč od prejšnje, Knobleharjeve. Na svojih misijonskih potovanjih je večkrat plul mimo nje. V svoji obširni knjigi “Skozi pesek, močvirje in gozd” pravi (str. 363):

»Okoli, ki ga je utrudila večdnevna vožnja po enolični ravnini, se v tej hriboviti okolici prijetno odpočije. Vas leži na peščeni, nerodovitni, a s travo porastli planjavi, ki jo poživlja nekaj palm, krivenčastih akacij in grmičja. V vasi je več hiš za vojaško posadko; narejene so iz ilovice ali iz opeke, krite pa s slamo. Nekaj malega je tudi uradniških hiš iz opeke ali iz desk; tudi te so pokrite s slamo, ali pa s pločevino. Hiše stojijo vsaksebi, zvezane so pa z dobrimi potmi. Nekaj Indijcev in Grkov ima hišice iz bičja. Kraj nima nič privlačnega, žalostna pokrajina, vsakdanje menjavanje toplote (zjutraj 18 stopinj in opoldne 40 stopinj v senci), požari trave, ki polnijo zrak s pepelom, zvečer pikajoče muhe: vse to človeku zagreni bivanje. Mnogo udobneje se počutijo divje živali. Leopardi so nedavno ugrabili celo vrsto ovac. Nič manj kakor osem levov je gospodarilo na bližnjem otoku in dramilo noč v svojim tuljenjem. Obiskal sem kraj prejšnje misijonske postaje. Prav zraven nje je ogabno močvirje. Dovolj sem videl; odkril sem se in pomolil za umrle misijonarje.«

Ta misijon se je bil opustil zaradi neprestanih lovov na sužnje.

»Sir Samuel Baker je 1. 1866 opisal grozote roparjev nad črnici in nasilnost trgovcev s sužnji. Gondokoro imenuje ‘pravi pekel, nasebino morilcev, pijanih krvi in žganja’. Bilo jih je kakšnih 600. Čas so si krajšali z medsebojnimi prepiri in s krutostjo do črncev. Le en zgled: da bi imeli brezpravno ljudstvo v strahu, so imeli navado, zvezati domačine na rokah in nogah, jih vleči na breg’ reke, ki je kakšnih

30 čevljev (10 m) visok, in jih zagnati v vrtinčasto globočino, da jih pograbiyo krokodili. Barijci so se tega bolj bali kakor krogle ali rabljeve sekire.«

Zoper to početje je prvi nastopil Samuel Baker, ki je 1. 1870 osvojil Gondokoro za Egipt in mu po podkralju Ismajlu (Izmaelu) dal ime Ismájlija. Tedanji polkovnik Gordon je ustanovil v bližini več vojaških postojank.

L. 1875 je bil na seji dunajskega Zemljepisnega društva govor tudi o zanimivi spremembi Gondokora. Poglavitni tok Belega Nila se je namreč obrnil proti zahodu. Ob bivši misijonski postaji pa gre le še stranska struga. Zato je postal kraj še bolj nezdrav. Polkovnik Gordon je prestavil vojaško posadko v Lado, četudi so bile njene gondokorske postojanke močno utrjene z jarki in nasipi.

P. Štefan Mlakič je pisal v slovenskih Katoliških misijonih 1926/27 (str. 183), da Gondokoro že od 1. 1918 ni več samostojna misijonska postaja, ampak le podružnica bližnje postaje Redžaf.

3. Sveti Križ se zdaj imenuje Kaníza ali Cerkev. Tam pa ni več misijona in tudi ne zamorske vasi. Stanuje le nekaj lesnih delavcev, ker je tam postaja za drva, ki z njimi kurijo mimovozeče parnike. Apostolski vikar Geyer ki se je pripeljal tja 12. januarja 1. 1910, piše v omenjeni knjigi (str. 345 – 347):

»Na postaji sem vprašal, ali živi še kakšen človek iz časov, ko je bila tu misijonska postojanka. Pripeljali so mi slepega starca, ki je imel okoli 70 let in mu je bilo ime Agok Tier. Oblečen je bil v pisano haljo; na glavi je imel umazan fes. Kot 12-leten deček je bil mnogokrat na misijonski postaji. Grebel sem v njegovem spominu za misijonarji in njihovim delovanjem. Naj v duhu vstanejo pred nami, kakor živijo po 54-ih letih v duši tega domačina očividca!

»Abuna Jusuf (Jožef Lanz) in Abuna Antun (Anton Kaufmann) sta živela v kočah iz ila na levem bregu, njihov vrt je pa bil na desnem bregu. Abuna Soliman (Knoblehar) je prihajal na obisk na veliki železni ladji, ki jo je gnal veter. Misijonarji so učili dečke in delili živež in darove. V cerkvi so peli sancta Maria, sancta Dei Genitrix (sveta Marija, sveta Mati božja) in so delali tako (pri tem se je pokrižal in posnemal začetni obred sv. maše). Bili so dobri, niso ropali otrok kakor Nubijci in so mnogo razdali. Imeli so krave, a so od njih jedli samo pljuča in jetra, drugo so razdelili ljudem. Govorili so o Bogu in molili k njemu. Streljali so ptice in jedli jajca. Slednjič so odšli in rekli, da bodo poslali pozdrave.«

Odgovoril sem mu, da je Abuna Jusuf umrl in da sem jaz njegov (duhovni) sin. Starec je dejal:

›Daj mi tobaka, sladkorja, soli in obleke! Pokazal bom to ljudem in rekel: Glejte, to mi je dal sin Abune Jusufa; in vsi bodo veseli.<

Dobil je srajco in tobak, ki ga je takoj začel žvečiti. Potem je prosil še mnogo več stvari za svojo ženo in svoje spremljevalce. Dal sem mu še drugih daril, a je zahteval še več. Rekel sem mu, da prihodnjič. Pripovedoval je še:

›Po odhodu duhovnikov so lovci na sužnje in Turki ropali otroke in morili odrastle; potem so isto delali poveljniki Mahdija in Abdulaha. Od misijonskih gojencev živimo samo še jaz in štirje drugi. Vsi smo stari, jaz sem tudi slep. Vse druge so odgnali in umorili, ali so pa pomrli, če boš spet postavil cerkev, učil otroke in dajal darove, bodo vsi prišli k tebi.<

Mudilo se mi je proč, da bi še pred nočjo obiskal kraj nekdanjega misijona. Večer je že širil svoje sence, ko smo v ospredju zagledali mogočno skupino dreves. Tu je bil nekoč misijon Sveti Križ. Ker se je vedno bolj temnilo, smo le s težavo pristali in se skozi visok biček prerili na suho. Na bregu so stala krepka drevesa akacij. Kigelije so razprostirale svoje goste veje, s katerih so kakor na dolгих vrveh viseli za čevelj dolgi sadeži. Tršatim deblom se vidi, da si niso sama izbrala tal; človeška pridnost je tukaj zasadila ta drevesa. Njihovo listje spominja na naše orehe, njihova krepka rast pa na naše hraste. Dve palmi iz vrste borazus s čvrstim deblom in širokimi vejami se dvigata iz gostega drevja in daleč naokoli opozarjata na zgodovino osrednjeafriškega misijonstva. To je bil nekdanji misijonski vrt. Ravnim vrstam dreves se še zdaj pozna, da so jih urejale roke misijonarjev. Toda od nekdanjih limon, banan in maslenih dreves ni nič več videti. Požrlo jih je nenasitljivo močvirje; njegovi izrodki, pikajoči obadi, jim pojo posmrtnico. Vrhovi dreves so šelesteli in skrivnostno šepetali v večernem vetru in peli o nekdanjem misijonu. Neznatne preostanke misijonske postaje na drugem bregu je prerastla divjina. V duhu gledam verske oznanjevalce pri njihovem delu. Kakšno junaštvo! Iz ljubezni do Jezusa in do duš pristanejo ob bregu. Pogumni do smrti stopijo na suho, vsem na čelu Mozgan s Koroškega. Med neverjetnimi težavami tistega časa, ki mu je tako zelo manjkalo izkušnje, se žrtvujejo za časni in večni blagor počutnih in nehvaležnih divjakov. Z neodjenljivo vdanostjo varujejo zamorce pred nečloveškimi lovci na sužnje. S potrpežljivostjo in vztrajnostjo se povpraševaje učijo njihovega jezika in z železno pridnostjo zbirajo sadove svojega dela. V mojem

arhivu v Kartumu ležijo njihovi rokopisi, katekizem, zgodbe sv. pisma, pridige za vse nedelje v letu, molitve – vse to v jeziku Dinka, bogate zakladnice, iz katerih so zajemali jezikoslovci. Znoj, kri in življenje se jih držijo. Da, tudi življenje. Pet od njih je v šestih letih omahnilo v močvirni grob. Samo sveta gorečnost za duše je mogla delati take čudeže vdanosti in požrtvovalnosti. Spomin na ta krščanski pogum in na to požrtvovalnost nas je vidno poživil. Ko smo se s težavo vkrcali in z ladjo nadaljevali pot proti jezeru, so palme s svojimi listi šuštele nad grobovi misijonarjev. Niso jim pele nagrobnice, ampak himno zmagoslavja.«

Konec

Ignacij Knoblehar

Kako je zdaj z misijonstvom z Vzhodnem Sudanu?

V Mahdijevi in Abdulahovi strahovladi je sudanski misijon popolnoma prenehal. Tudi v Veroni, v Misijonskem zavodu za zamorske dežele, ni bilo več dosti zanimanja zanj. Zato je provikar Sogaro preosnoval zavod v Kongregacijo sinov presvetega Srca Jezusovega. Začela se je širiti tudi izven mej tedanje Italije; tako je bilo ustanovljeno misijonišče v Trentu, 1. 1895 pa v Millandu pri Brixnu, kjer je vstopilo tudi nekaj Slovencev. — Za Sogarom je 1. 1895 postal apostolski vikar Anton Marija Roveggio, prvi duhovnik in prvi škof, ki je prišel iz te nove kongregacije. Ustanovil je misijonsko postajo v Asuanu v Egiptu in jo izbral za središče misijona.

Ko je bilo mahdijevstvo strto, je apostolski vikar pod angleško zaščito spet povzel misijon ob Nilu. Ustanovil je postajo v Omdurmanu in ji postavil za predstojnika p. Ohrwalderja, Tisto leto so praznovali 50-letnico misijona. Ob tej priliki je apostolski vikar pisal: »Nismo pozabili položiti cvetja na grobove naših umrlih prednikov in se jim s solzami zahvaliti za slavní začetek tega težavnega misijona.

Slovesno smo si prisegli, da ne bomo nikdar in nikoli odstopili od tega, kar so ti moške začeli z žrtvijo lastnega življenja» (Kath. Missionen 1898, str. 52). Za Šiluke je ustanovil postaji Lul in Atigo, ob izlivu Gazeline reke v Beli Nil. Središče vikariata bi naj spet bil Kartum. Prostor, kjer je stalo Knobleharjevo misijonsko poslopje, je z vrtno vred kupila vlada, da je na njem postavila svojo palačo. Dala jim je v zameno drugo zemljišče z lepo lego ob Modrem Nilu. Novo misijonsko poslopje stoji ob sprehajališču, dolgem več kilometrov, ki ob njem stojijo naj lepše kartumske stavbe.

Škof Raveggio je bil samo sedem let vikar. Zbolel je za malarijo. Ko se je 1. 1902 hotel iti zdraviti v Evropo, je tudi njega na kolodvoru v Berberu zadela kap.

Sledil mu je zelo nadarjeni in velikopotezni Franc Ksaverij Gayer, ki je bil poprej 10 let v Sudanu misijonar. Kot apostolski vikar je potoval noter do izvirov Belega Nila in iskal primerne kraje za misijonske postaje. Mnogo jih je ustanovil, v Sudanu in južneje ležeči Ugandi. L. 1913 je bilo treba misijon deliti. Južni del, to je dežele ob gorenjem teku Belega Nila, je postal apostolska perfektura z imenom "Gazelina reka" (Bahr el Ghasal). Severni del je pa ostal apostolski vikariat z imenom "Kartum". S to delitvijo se je nehalo prejšnje skupno ime apostolski vikariat "Osrednja Afrika", ki ga je ustanovil in prvi vodil Knoblehar.

1. Vikariat Kartum se še danes, kljub vsem žrtvam misijonarjev, ne more dosti razmahniti, ker bivajo v njem skoraj sami mohamedanci. Te je pa za sedaj skoraj nemogoče spreobračati; in če bi se kateri dal krstiti, bi to še vedno lahko povzročilo pri drugih mohamedancih hude izbruhe sovraštva. Misijon ima skoraj samo to nalogo, da ohranja in dušno oskrbuje, kar je katoliškega. Le tu pa tam se kakšen mohamedanec da na skrivaj krstiti. Misijonarji so začeli z delom tudi ob železnici, ki gre od izliva Atbare do Rdečega morja, to je do пристanišča Port Sudan in Suakim.

Vikariat meri 1,900.000 kvadratnih kilometrov. L. 1950 je na tej površini bivalo 5 milijonov ljudi. Med njimi je bilo 3.233 katoličanov, večinoma belih.

Vikariat je 1. 1950 imel 6 postaj, 2 cerkvi in 14 kapel, 39 duhovnikov, 16 redovnih bratov, 107 misijonskih sester, 15 šol, dve bolniški oskrbovališči in dve sirotišnici.

2. Južni del, "Gazelina reka", je bil 1. 1917 povzdignjen v apostolski vikariat. Ker v njem ni dosti mohamedancev, se uspešneje razvija. So pa tudi tukaj velike ovire: a) različnost jezikov, ki jih je več ko 40. Nekatere govori samo nekaj tisočev ali

deset tisočev ljudi. Za večino teh jezikov ni ne slovnice ne slovarja in se jih je treba učiti le s poslušanjem in vpraševanjem; b) mnogoženstvo; c) vpliv islama. S svojo vero v enega Boga in s svojo nekoliko višjo omiko vzbuja islam pri črncih spoštovanje. Glede verovanja in nravnosti pa ne zahteva mnogo in obljublja svojim vernikom posmrtno čutno srečo. Sploh je v islamu mnogo čutnosti; ker je pa zamorec po svoji naravi zelo nagnjen k njej, je ta vera zanj privlačna. Sudanski uradniki in vojaki so večinoma mohamedanci in že s svojim ugledom in zgledom delajo za islam. H katoliški veri se še najbolj spreobračajo Šiluki, a tudi pri njih gre le počasi naprej. Hrvaški misijonar Kohnen je pisal s postaje Tonga (slovenski Katoliški misijoni 1927/28, str. 148): »Kakor povsod drugod pri Šilukih, tako tudi v tukajšnjem misijonu delo zelo počasi napreduje. Vzrok je v tem, ker je Šiluk čudno trdovraten v svojih nazorih. Moram pa reči, da je kljub temu napredek v 20-ih letih očividni. Z mlajšimi ljudmi govorimo danes o krščanstvu, o Cerkvi, o duši, itd. kakor o rečeh, ki so same po sebi razumljive. Če sem pred 20-imi leti o tem govoril, so me debelo gledali, češ: kaj neki besediči ta Evropejec?« Misijonski brat Rafael Kolenc, ki je tri leta pomagal tudi v misijonu Tonga (prej, v letih 1920 in 1921, je bil v Kartumu), nekaj mesecev pa na postaji Lul, je rekel, da šiluški otroci zdaj že kar radi hodijo v misijonsko šola in da so vdani misijonarjem. Povečini so nadarjeni in nepokvarjeni. V šoli dobijo obleko. Zdaj se tudi odrastli bolj oblačijo.

Apostolski vikariat "Gazelina reka" meri zdaj 82.530 kvadratnih kilometrov. Izmed 750.000 prebivalcev 1. 1950 je bilo 23.781 katoličanov. Vikariat upravljajo veronski Misijonarji sinovi presv. Jezusovega Srca. Imajo 20 postaj, 11 cerkva in 42 kapel. Duhovnikov je bilo 1. 1950 27, semeniščnikov 20, redovnih bratov 10, misijonskih sester 34, katehistov 129, učiteljev 183, šol 89, 10 bolniških oskrbovališč in 10 sirotišnic.

3. Iz prvotnega vikariata "Gazelina reka" je bil 1. 1927 odcepljen južni del, apostolska prefektura Bahr el Džebel ali Gorska reka, kakor se Beli Nil tam imenuje. Tudi njega upravljajo veronski Misijonarja sinovi presvetega Jezusovega Srca. Obsega 118.760 kvadratnih kilometrov.

Prebivalcev je 1. 1950 štel 350.000. Katoličanov je imel 38.530, 13 misijonskih postaj, 34 duhovnikov, 49 semeniščnikov, 18 redovnih bratov, 31 redovnic, 372 katehistov, 123 učiteljev, 85 šol, 9 bolniških oskrbovališč in 4 sirotišnice.

4. L. 1933 je bila iz teh treh misijonskih pokrajin izločena apostolska prefektura Kodak, ki je 1. 1949 dobila novo ime Malakal, po mestu, ki leži nad izlivom

Gazeline reke in Sobata v Beli Nil. Meri 204.800 kvadratnih kilometrov. Kongregacija za širjenje vere jo je 1. 1938 izročila Družbi sv. Jožefa iz Mili Hilla.

L. 1950 je prefektura Malakal imela 750.000 prebivalcev, med njimi 2.705 katoličanov. Misijonskih postaj je bilo 8, kapel 5, duhovnikov 18. Bogoslovca sta bila dva, redovna brata prav tako dva. Misijonskih redovnic je bilo 16, katehistov 9, učiteljev 10, 4 šole in 4 bolniška oskrbovališča.

5. L. 1949 je bil jugozahodni del vikariata "Gazelina reka" povzdignjen v lastno apostolsko prefekturo Mopoj s površino 78.000 kvadratnih kilometrov. V oskrbi je ostal veronskim Misijonarjem sinovom presvetega Jezusovega Srca.

L. 1950 je prefektura Mopoj imela 250.000 prebivalcev, od teh je bilo 29.580 katoličanov. Imela je 8 postaj, 2 cerkvi in 35 kapel, 14 duhovnikov, semeniščnikov tudi 14, redovne brate 4, redovnic 9, katehistov 242, učiteljev 100, šol 56; bolniških oskrbovališč je bilo troje, sirotišnice štiri.

Malarijo, ki je v Knobleharjevem času pobrala v Sudanu toliko misijonskega osebja, je kinin zelo obvladal. Misijonarji ga takoj ob prihodu začno redno uživati. Zdaj se uporabljajo tudi druga, še uspešnejša sredstva. Smrtnih žrtev zaradi malarije skoraj že ni več.

Zaradi političnih razmer, ki so nastopile po prvi svetovni vojski, je bolj kazalo, da se je kongregacija Misijonarjev sinov presv. Jezusovega Srca 1. 1923 razdelila v dve samostojni kongregaciji, v italijansko in v nemško. Obe imata dve vrsti članov: duhovnike in redovne brate. Italijanska kongregacija deluje še naprej v Sudanu. Nemška se je pa premaknila naprej v Južno Afriko in prevzela misijone v Transvaalu. Slovenski člani so se večinoma priključili nemški. V letih 1932 do 1938 je bil njen vrhovni predstojnik Slovenec p. Jožef Musar, ki je od 1. 1920 do 1. 1923 deloval v Omdurmanu. Kot vrhovni predstojnik te kongregacije je iskal priliko, da bi tudi v Sloveniji ustanovil zavod za vzgojo bodočih južnoafriških misijonarjev. Na praznik Jezusovega Srca 1. 1937 je bila blagoslovljena kapelica v redovni hiši v Dravljah, ki jo je daroval dobrepoljski župnik Anton Merkun in ki je dobila ime "Knobleharjev zavod". V njem so redovniki vzgajali študente, ki so hodili v zunanjo gimnazijo. Po drugi svetovni vojski je zavod popolnoma prenehal.

Ignacij Knoblehar

Mahdi

Egiptovski podkralji, nasledniki močnega in podjetnega Mohamed Alija, rahlo zavisni od Carigrada, so bili slabotni vladarji, do vratu zadolženi in zelo podkupljivi. S podložniki so ravnali samovoljno in so jih neusmiljeno izžemali. Evropske države, zlasti Anglija, Francija in Italija, so imele vedno večji vpliv nanje. Zato je v egiptovskem podkraljestvu rastla nezadovoljnost in se je 1. 1881 začela v oddaljenih južnih pokrajinah vidno kazati.

Na otoku Abas v Belem Nilu, pet ur južno od Kartuma, je živel s svojimi učenci mohamedanski derviš ("menih- spokornik") Mohamed Ahmed. Rodil se je 1. 1840 v pokrajini Dongola severozahodno od Kartuma, kot mešanec arabskega in zamorskega rodu. Njegova družina je trdila, da so Mohamedovi potomci. Razglasil se je poslednjega izmed "prerokov", za "mahdija", to je za božjega poslanca; rešil bo Sudan oblasti Turkov, ki so izkvarili prvotni Mohamedov nauk, in vpliva kristjanov. Preko Mohamedove Meke v Arabiji bo prodrl v Jeruzalem in Carigrad. Potem si bo podvrget narod za narodom in ustanovil tisočletno državo, v kateri bo spet nastopil "Isa" (Jezus) in vse človeštvo pridobil za islam. Mohamedanci so iz starih izročil poznali tako "prerokbo", zato je Mahdijev nastop zbudil veliko pozornost. V avgustu 1. 1881 je začel potovati po pokrajini Kordofan in zbirati privrženca. Pridobil je nekaj vplivnih arabskih poglavarjev in trgovcev, pa tudi nekaj mož, ki jih je ljudstvo imelo za "svetnike". Potem so pa množice kar drle k njemu. Polastil se je vsega Kordofana in si ob Gazelini reki in Belem Nilu zgradil močne utrdbe. Porušil je tudi misijonske postaje v El Obeidu, Malbesu in Delenu, odpeljal misijonarje, pomožno misijonsko osebje in redovnice in jih imel več let v trdem ujetništvu, če niso prej pomrli. Egiptovska vlada je sprva podcenjevala njegove moči. Pošiljala je nadenj majhne čete, ki jih je pa sproti potolkel. Tako ga je obdal sijaj nepremagljivosti. K njemu je hitelo vedno več nezadovoljnežev, sužnjev in drugih, ki niso imeli ničesar izgubiti.

Ko se je čutil dovolj močnega, je krenil proti Kartumu. V mestu je nastala

nepopisna zmeda. Mnogi so zbežali; tudi misijonarji so s svojimi gojenci 11. decembra 1. 1883 odpluli po Nilu. Poveljstvo nad Kartumom je prevzel general Gordon, Škot, ki je služil v egiptovski vojski in je bil od 1. 1877 upravnik Sudana. V Kartumu je bil zelo priljubljen; ljudstvo se je čutilo pod njegovo zaščito varno. Mahdi se je pa malo menil zanj, ker ni imel dosti vojaštva. Dne 23. oktobra 1. 1884 je Mahdi z več ko 200.000 ljudmi prišel v Omdurman in začel oblegati Kartum. Mogočno misijonsko poslopje, delo naših misijonarjev, je s svojimi močnimi zidovi in oboki vzdržalo pred topovskimi krogli. — Obleganim vojakom je kmalu zmanjkalo živil in drugega potrebnega. Mnogo meščanov je bilo na skrivaj za Mahdija. Gordon je Angleže, ki so bili zasidrani nekoliko severneje, nujno prosil za pomoč in jo je nestrpno čakal. Tudi sam je poslal tri ladje po angleške čete, a jih niso pripeljale.

Mahdi je 26. januarja 1. 1885 navsezgodaj od južne strani udaril na Kartum in vdrl vanj. Nastalo je strašno klanje. Bojni kriki so budili ljudi iz spanja. Bili so zmedeni in preplašeni; niso vedeli, kaj storiti, in so begali po mestu, dokler jih niso mahdijevci poklali.

Med prvimi žrtvami je bil Gordon. Na stopnišču vladne palače so ga prebodli s sulicami. Odsekali so mu glavo in jo poslali Mahdiju v Omdurman.

Obglavljen je bil tudi avstrijski konzul, bivši misijonski učitelj Hansal, naš dobri znanec, ki je pod Knobleharjem od 1. 1854 do 1. 1857 v Gondokoru učil in igral na glasbila. Pri Kartumcih je bil zelo spoštovan in priljubljen; z Gordonom sta se večkrat pogajala z Mahdijem za ujete misijonarje in redovnice. Umoril ga je njegov lastni mohamedanski sluga. Ko so ga obglavili, so njegovo truplo in truplo njegovega ubitega psa polili s petrolejem, zažgali in na pol zoglenelo vrgli v Nil.

Misijonar Ohrwalder, ki je bil potem več let Mahdijev jetnik, poroča o usodi kartumskega misijona: Na vrtu je črnc, ki je pomagal pri vrtnarstvu, ležal v zadnjih zdihih; mahdijevci so mu okrajšali trpljenje s tem, da so mu prerezali trebuh. Vrtnar Dominik Pellinari, frančiškanski brat, ki je ostal v Kartumu, da bo pazil na hišo, se je tekel skrit v ilnato hišico na vrtu, ki je bila polna sena. Drhal je dregala v mrvo s sulicami, ki ga pa niso dosegle. Slišal je, kako so črncem sekali glave. Skozi gosto drevje limon je potem bežal k zamorski družini, ki je stanovala zraven misijona in ki so jo najemali za delo. Zamorka iz te družine ga je tekla izdat. Rešil se je s tem, da je preganjalcem razdal svoj denar. Pretepli so ga in ga izpustili šele, ko jim je pokazal še tisti denar, ki ga je imel za skrajno silo

zakopanega na vrtu.

Ulice so bile polne trupel. Ljudi so klali tudi po hišah. Med pomorjenimi je pač bilo tudi več znancev Knobleharja in drugih naših misijonarjev. — Od mnogih družin so ostale samo ženske in otroci in še ti ne vsi. — Končno je Mahdi izdal ukaz, da naj nehajo klati. Potem so mnoge mučili, da bi jim izročili denar. Svobodne in sužne žene so gnali na trg, kjer so si jih razdelili morilci njihovih mož. Mnoge so pomrle od žalosti in obupa, od pomanjkanja in lakote. Več jih je oslepelo od neprestanega jokanja; še dolga leta potem so slepe prosjačile po omdurmanskih ulicah. — Mesto Kartum so si vodilni mahdijevci razdelili med seboj. Razdelili so si tudi lepe Kartumske vrtove. Krasnega misijonskega vrta se je polastil Kalif eš Šerif.

Dva dni po padcu Kartuma sta po Nilu priplula dva parnika. Bili so Angleži, ki so prišli Gordonu na pomoč — dva dni prepozno. Mahdijevci so jih sprejeli s streli topov in pušk in jih zavrnil.

Mahdi je zavladal doli do 2. brzice Nila pri Wadi Halfa in do Rdečega morja. Svojo državo, veliko kakor pol Evrope, je zunanjim vplivom popolnoma zaprl; tujcem je pod smrtno kaznijo prepovedal vstop vanjo. Za prestolnico je določil Omdurman, ki je čez noč postal veliko mesto šotorov in ilnatih koč. Mahdija so imeli za nadzemske bitje; poljubovali so in spoštljivo hranili prst, na katero je stopil. Pozival je k uboštvi, postu in drugim odpovedim; sam je pa živel neverjetno razkošno in razuzdano. — Vsi kristjani iz njegove države so se morali preseliti v Omdurman in živeti skupno, pod strogim nadzorstvom, če je kateri pobegnil, so drugi tembolj trpeli. Mnoge kristjane so pobili.

Mahdi je zaradi nezmernega uživanja umrl že 22. junija 1. 1885, pol leta po zavzetju Kartuma. Razvaline njegove grobnice so se ohranile.

Pred smrtjo si je določil za naslednika še bolj okrutnega Abdulaha Taidžija. Ta je v avgustu 1. 1886 zapovedal, da se mora vse kartumsko prebivalstvo v treh dneh izseliti. Nato so začeli mesto podirati, tramovje, vrata in okna pa odnašati v Omdurman. Porušili so tudi veliko misijonsko hišo.

Potem je Kartum ležal 12 let v razvalinah.

V tem času se je Anglež lord Kitchener pripravljaj za napad na Mahdijevo državo. Železnico je izpeljal skoraj do Kartuma. Po njej je pripeljal svojih 8.000 Angležev

in 18.000 Egipčanov.

Zjutraj 2. septembra 1. 1899 je 40.000 mahdijevcev v belih haljah, oboroženih z meči, sulicami in ščiti, korakalo v bojnem, redu proti severu, proti vasi Kereri, kjer so od prejšnjega dne taborile angleške in egiptovske čete. Kmalu po 7. uri je Kitchener ukazal streljati nanje s topovi. Mahdijevci so se skozi točo krogel pognali na višino, da bi prebili Kitchenerjevo levo krilo in vso armado obkolili. Za četrto ure so obstali, potem so udarili na središče. Tam so pa stali bataljoni črncev, ki so jih sprejeli s silnim ognjem in jih kosili kakor travo. Mahdijevci so se borili zelo hrabro, z blaznim prezirom smrti.

Ko so Kitchenerjeve čete odbile ta prvi napad, so se obrnile proti Omdurmanu. Mahdijevci so spet nastopili za skalnatim višavjem; sam Abdulah Taidži je vodil njihove tesno strnjene bele trume. Z divjo jezo, s petjem in tuljenjem so se vrgli na Kitchenerjevo desno krilo, a so bili odbiti. Takrat je pa prihitela ostala angleško-egiptovska armada; obkolila jih je v dolini in jih začela kositi. Na bojišču je ležalo 10.000 mrtvih in 16.000 ranjenih. Drugi so se razbežali. Angleži in Egipčani so imeli prav majhne izgube: 46 mrtvih in 329 ranjenih. Abdulah je s 130-imi možmi zbežal v Kor- dofan. Kitchenerjeva vojska je vkorakala v Omdurman in rešila nešteto ujetnikov, tudi 150 kristjanov.

Tako 4. septembra je nad kartumskimi razvalinami zavihrala poleg egiptovske zastave tudi angleška. Ta je dobivala vedno več pravic, dokler ni ostala sama. Kitchener je načrtoval v pesek poglavitne obrise novega, modernega Kartuma. Zadnjega decembra je privozil vlak prav do mesta.

Mahdijeva in Abdulahova strahovlada in kužne bolezni, ki so se v njej širile, so pomorile tri četrtine prebivalcev; od osmih milijonov sta jih ostala samo še dva. Tudi potem je število ljudstva zelo počasi rastlo. Vzroki so bili predvsem tile: 1. medsebojni poboji in boji, zlasti med črnici; 2. lakota zaradi suše in slabih žetev; 3. lov na sužnje; neprimerno več črncev so pobili kakor pa ujeli; 4. bolezni, ki so bile že prej razširjene, zlasti malarija in griža, in bolezni, ki so jih prinesli tujci, kakor gripa in koze; 5. pomanjkanje čuta za snago in zdravstvo, zlasti za pravilno nego dojenčkov; od tod velikanska umrljivost otrok.

Občudovanja vredno pa je, kar so kljub lenobi Arabcev in črncev Angleži v zadnjih 50-ih letih storili za napredek dežele. Zavladala sta pravica in red; ljudstvo je dobilo vsaj nekaj čuta za snago in zdravstvo. Lepa, moderna prestolnica Kartum

šteje z Omdurmanom skoraj 200.000 ljudi (to je bilo okrog leta 1930; danes jih ima preko 5 milijonov; *op. ur.*). Zgrajena sta po evropskem načinu; široke ulice so prijetno obsenčene z drevesi. Po cestah hitijo in drviijo vsa moderna vozila. Na Belem in Modrem Nilu, na Sobatu in na Gazelini reki redno vozijo parniki. Črnci se učijo umno kmetovati, gojiti bombaž in pridobivati gumi in kavčuk. Zaradi pomanjkanja dežja so za živinorejo še vedno težave, ker morajo ob suši goniti živino iz kraja v kraj. Pomanjkanje stalnega bivališča pa zelo ovira šolstvo in sploh omiko. Umetno namakanje bo tudi za te dežele zelo važno.

Železnice so izpeljane zlasti tam, kjer ladje ne plovejo. Vožnja Aleksandrije do Kartuma traja komaj 100 ur; od teh odpade 40 ur na vožnjo: po Nilu od Šelala do Wadi Halfe. Hitro se dviga tudi avtomobilski promet, le da deževje in suša cestam zelo škodujeta. Mnogokje so kamele še dandanes edino prometno sredstvo. Tudi nad Sudanom ropočejo zrakoplovi in ga spajajo z ostalim svetom.

Vzhodni Sudan ima velikanske možnosti za razvoj; vse se šele začinja.

Ignacij Knoblehar

Nov razcvet pod veronskimi misijonarji

Lepša doba je napočila za vzhodnosudanski misijon, ko je njegovo vodstvo prevzel veronski Mazzov duhovnik Danijel Comboni.

Omenili, smo, da je na potovanju proti Kartumu videl v Asuanu Knobleharja, ki je za vedno zapuščal Afriko. Z misijonskim delom je Comboni začel pri Svetem Križu, a je že po dveh letih tako zbolel za malarijo, da se je moral iti zdraviti v domače podnebje. Ko je umrl Nikolaj Mazza in je bila nevarnost, da z njim izumrje tudi misijonski duh v zavodu, so določili Combonija za vodjo zavoda. Vodil ga je od 1. 1861 do 1. 1864. Po želji Kongregacije za širjenje vere je pa izstopil iz družbe in ustanovil – tudi v Veroni – “Misijonski zavod za zamorske dežele” (Istituto missionario per la Nigrizia), ki bi naj mlade zamorce vzgajal za duhovnike in za

svetne misijonske sodelavce. S pobožno in krepostno učiteljico Marijo Pellezoli je ustanovil žensko kongregacijo "Matere usmiljenke zamorskih dežel" (Pie madri, della Nigrizia). Tema dvema Comboni jevema ustanovama sta dajala podporo Marijino društvo na Dunaju in Ludovikovo društvo v Münchnu. V kairskem predmestju El Fosfat, kjer je po starem izročilu bivala na begu sv. Družina, je Comboni zgradil dva zavoda za vzgojo črnih pomožnih misijonarjev in misijonark.

L. 1867 je bil imenovan za provikarja v osrednji Afriki. Takrat je bilo seveda mnogo lažje biti provikar kakor v začetku, ko je moral Knoblehar vse šele zamišljati, graditi iz tal in iz neuspehov in žrtev iskati pravih načinov delovanja. Tudi, so ljudstvo in oblastniki misijonarje zdaj že bolj poznali in spoštljiveje ravnali z njimi. Misijonarji so se poslej za svoje delo dobro pripravili, se naučili jezikov, spoznavali značaj, nazore in navade črncev in si potem delo do podrobnosti določili. Dobili so si primerno, zdravo stanovanje in oskrbo.

Comboni je prenesel središče misijona proti jugozahodu, v bolj suho in zdravo pokrajino Kordofan, v prestolnico El Obeid, ležečo na visoki planoti 670 m nad morsko gladino. Potoval je tja z ravnateljem obeh fostatskih hiš, Stanislavom Carcereri. V Nubijski puščavi sta videla dolge sprevede zamorskih sužnjev, ki so jih Arabci gnali proti Egiptu. — Carcereri je pisal: »20. decembra (1. 1871) smo bili v Kartumu. Lepo, mogočno, iz samega kamna zgrajeno poslopje, stoječe na bregu Modrega Nila sredi krasnega vrta, nas je že iz daljave opozarjalo na velikansko delo g. Knobleharja, — tega moža, ki misijon nikoli ne bo mogel preboleti njegove izgube, pa tudi ne izgube njegovih tovarišev, ki so vsi tako hitro pomrli.«

Comboni je začasno ostal v Kartumu, Carcereri je pa potoval dalje v El Obeid. Mesto je takrat imelo okoli 100.000 prebivalcev. Dve tretjini je bilo črncev, ki so bili večinoma sužnji Arabcev. Katoličanov je bilo samo 17. V mestu je bival upravnik Kordofana, podrejen egiptovskemu podkralju. Imel je veliko vojaško posadko. El Obeid je slovel po svoji kupčiji, — tudi po kupčiji s sužnji.

26. januarja se je na treh ladjah pripeljalo iz Fostata v Kartum več kakor 30 oseb. Bili so to misijonarji, evropski misijonski pomočniki, redovnice, zamorski misijonski pomočniki in pomočnice in zamorski gojenci. Vsi duhovniki so bili iz severne Italije, razen p. Pija Hadrijana, ki je bil zamorec iz pokrajine Senaar ob Modrem Nilu; Olivieri ga je bil kupil in poslal v šole. Škoda, da je v El Obeidu kmalu umrl za grižo. — Nekaj od tega osebja je ostalo v Kartumu, od koder so 28.

januarja še zadnji frančiškani odšli. Vodstvo Knobleharjeve misijonske hiše je prevzel Carcereri.

Ta je pisal 13. maja (Die Kathol. Missionen 1873, str. 68), da so bili v kartumski kapeli vsi ganjeni, ko je Comboni; pridigal po arabsko, »ker je njegov govorniški dar spet obudil spomin na dr. Knobleharja, ki ga tukaj (po 24-ih letih) še niso pozabili.«

Večina teh, ki so se bili pripeljali iz Fostata, je iz Kartuma potovalo s Combonijem dalje proti El Obeidu.

9. junija naslednjega leta 1873 so Combonijeve veronske "Matere usmiljenke zamorskih dežel" odprle v Kartumu dekliško šolo. Izpolnile so Knobleharjevo vročo željo.

Comboni je kmalu ustanovil tudi misijonski postaji v malo južneje od El Obeida ležečih krajih Malbes in Delen.

Leta 1874 je vikariat razdelil. Severni del je prepustil redovnikom sv. Kamila Lelijskega in jim čez leto postavil hišo v Berberu, ki je takrat štel 30.000 prebivalcev. Poslej so torej oni tudi oskrbovali grobove Milharčiča in drugih misijonarjev, ki so v Berberu umrli. — Malaria je pa v tem delu vikariata tudi zdaj morila misijonsko osebje.

Sveta stolica je 31. junija 1. 1877 imenovala Combohija za apostolskega vikarja. Dne 12. avgusta je prejel škofovsko posvečenje.

Že štiri leta nato, 10. oktobra 1. 1881, je ta zaslužni mož v Kartumu umrl v sluhu svetosti, ko je imel 50 let. Bog ga je odpoklical, da ni doživel popolnega razdejanja, ki je prišlo nad misijon pod Mahdijem in njegovim naslednikom Abdulahom. Tudi njega so pokopali na katoliškem pokopališču, poleg p. Rylla.

Ob njegovi smrti je bila notranjost Afrike že mnogo bolj znana. Ob njenih velikih južnih jezerih so nastajali novi apostolski vikariati.

Za Combonijem je bil imenovan za provikarja veronski župnik Franc Sogaro. Zajeli so ga Mahdijevci in ga imeli tri leta v ječi, dokler mu avstrijska vlada ni izprosila prostosti. V Sudanu, ki so ga imeli zasedenega mahdijevci, ni mogel delovati, ampak samo v Egiptu. Ustanovil je misijonski postaji v Heluanu južno od Kaira in v Suakinu ob Rdečem morju. L. 1894 se je odpovedal vikariatu in je postal

predstojnik Akademije plemičev v Rimu, kjer je umrl 1. 1913.

Ignacij Knoblehar

Odhod

Že leta 1860 je Kirchner v Šelalu sprevidel, da bo treba vsaj eno izmed treh opuščenih postaj ob Belem Nilu obnoviti. Ker sam ni mogel gori, je poslal Morlanga, p. Rheinthalerja in Koflerja, kovača Višnóvskega in štiri mlade zamorce.

Pri Svetem Križu jih je prišlo pozdravit enajst mož. Pa tudi drugo ljudstvo jih je bilo veselo, da bo zdaj vsaj nekoliko zaščiteno pred nasilnimi trgovci.

Mladi tirolski misijonar Kofler je pa kmalu po prihodu umrl. Bog mu ni dal časa, da bi uresničil vsaj del velikega upanja, ki so ga tudi v Rimu stavili nanj. Kardinal Barnabò ga je v pismu 18. februarja 1. 1860 Mitterrutznerju imenoval "mladeniča najlepših upov". Pokopali so ga poleg našega Mozgana.

Morlang je v dveh tednih postavil šest koč. Potem se je peljal naprej v Gondokoro, od koder se je bil z drugimi odpeljal pred letom dni.

Pri Svetem Križu je ostal p. Reinthaler sam, čeprav je bil v misijonskem delu še novinec in še ni poznal jezika Kječev.

Klančnik je nehal biti misijonski sodelavec. O njegovem poznejšem življenju je pisal dr. Hugo Bren: S svojimi skromnimi prihranki je začel pri Svetem Križu z majhno trgovino. Ostal je dober kristjan. Nemški rastlinoslovec in afriški potopisec Schweinfurt je pisal o njem, da je imel pri Svetem Križu in tudi potem celo gručo sužnjev. Pa se je gotovo zmotil; pošteni in požrtvovalni Knobleharjev učenec kaj takega ni bil zmožen. — L. 1863 se je preselil bolj v notranjost dežele in je bil menda prvi Evropejec, ki je videl reko Uele. Ta reka izvira južno od Gondokora in teče proti zahodu, v reko Kongo. Ker je Klančnik precej dobro poznal srednjeafriške dežele, ga je njihov raziskovalec Schubert vzel s seboj. Po Schubertovi smrti se je pridružil raziskovalni družbi Nizozemke Tirane van Capellen in pomagal raziskovati pokrajine ob Gazelini reki. Tako je tudi ta

preprosti slovenski človek sodeloval pri odkrivanju Afrike. Škoda, da svojih izsledkov ni nikjer opisal. Kaj je bilo pozneje z njim, se ne ve.

Ko se je Morlang spet pripeljal z ladjo v Gondokoro, je videl, da je del misijonskega poslopja med tem pogorel, drugi del je pa bil v zelo slabem stanju. Ladjarji so si samovoljno postavili na vrtu kakšnih 20 koč iz slame in blata in imeli v njih shranjeno žito. Na reki je bilo zasidranih nekaj ladjic. — Noben črncet ni prišel Morlangu pozdravit. Mnoge so bili odpeljali trgovci, nekaj jih je vstopilo k njim v službo. Koze in lakota so pomorile četrtno ljudstva, kar ga je bilo še ostalo. V Gondokoru samem ni bilo niti ene same zamorske kočice več. Zamorci, ki so še ostali v okolici, so bili ubožni, bolehami, okuženi.

Morlang je videl, da se v Gondokoru zaenkrat ne da nič napraviti. Poslopje, kar ga ni uničil ogenj, in vrt, kar ga niso zasegli ladjarji, je dal v zakup angleškemu trgovcu Lalifu, ki se je zavezal, da bo dal poslopje popraviti in vrt oskrbovati. Potem se je spet in za vselej poslovil od Gondokora in se peljal k Svetemu Križu.

S seboj je vzel nadarjenega barijskega dečka Frančiška Ksaverija Logvita lo Laduja, Lutverijevega vnuka, ki je bil rojen 1. 1848, krščen pa 1. 1855. Tri leta ga je imel pri sebi pri Svetem Križu. Deček se je v tem času dobro naučil jezika Kječ (Dinka). Ko se je 1. 1863 Morlang vrnil na Tirolsko, je šel Logvit z njim v Brixen. Ostal je dober in pobožen fant. Pomagal je dr. Mitterrutznerju, ki je na podlagi zapiskov rajnkega Ueberbacherja in drugih svetokriških misijonarjev sestavljal slovnico Dinka, ki je izšla 1. 1866; zadaj ima nekaj Dinka besedila in slovar. Prav tako je Logvit pomagal Mitterrutznerju pri sestavljanju barijske slovnice, ki je izšla 1. 1867 in ki ima tudi barijsko besedilo in slovarček. Obe knjigi bi naj služili misijonarjem. Zaradi njiju je pariški "Afriški institut" (Institut d'Afrique) imenoval dr. Mitterrutznerja za častnega predsednika. — Frančišek Logvit lo Ladu je že po nekaj več kakor treh letih umrl 27. decembra 1. 1866, ko je imel šele 18 let. V brixenškem podnebnju, ki je sicer milo, je zbolel na pljučih. Bolezen je vdano in potrpežljivo prenašal.

Misijon prevzamejo frančiškani

Kar jih je še ostalo v kartumski hiši, so vedeli, da bodo misijon prevzeli frančiškani. Ostalo jim je dvoje na izbiro: ali da se kot tretjeredniki včlanijo v frančiškansko družino, ali da odidejo. Izbrali so drugo: drug za drugim so se vrnil v Evropo.

Kartumski krščeni črnci, prepuščeni samemu sebi, so se ha splošno slabo obnesli, ker jih krščanstvo še ni bilo dovolj prerodilo in utrdilo.

Kirchner je v Šelalu nestrpno čakal na frančiškane, a jih ni bilo. Morali bi biti vsi iz Avstrije,

pa ni nobena avstrijska redovna provinca hotela nobenega odstopiti. Zato je Kirchner poklical p. Reinthalerja od Svetega Križa in se z njim spet peljal v Evropo. Z dovoljenjem vrhovnega frančiškanskega predstojnika je obiskoval avstrijske in tudi nemške frančiškanske province in vabil v Afriko. Tudi v Ljubljano je spet prišel. Zgodnja Danica je pisala 10. oktobra 1. 1860: »Redovnih bratov je že več dobil, duhovnika pa za gotovo še nobenega. Želi si tudi svetnih duhovnikov, ki bi imeli poklic za misijon. Taki, ki niso duhovniki, pa bi želeli iti v misijon, bi mogli v misijonu vstopiti (kot bratje) v frančiškanski red, svetni duhovniki pa v tretji red, da bodo vsi ena družina in bodo potem mogli sodelovati tem bolj enotno in s tem večjim pridom. P. Reinthaler namerava začasno opustiti postojanke, ki so zdravju posebno nevarne, kakor v Kartumu in Gondokoru, in se z vso močjo lotiti pokrajin pri Svetem Križu, kjer je podnebje zdravo in ljudstvo bolj voljno in pripravljeno za krščanstvo.»

Na predlog frančiškanskega vrhovnega predstojnika je Kongregacija za širjenje vere imenovala p. Reinthalerja za provikarja. Potoval je na Dunaj, kamor je iz Rima prispel tudi Kirchner. Z veseljem mu je Kirchner izročil provikarske posle, saj je imel v Afrki samo še pet duhovnikov.

Kardinal Barnabò je 25. septembra 1. 1861 poslal Kirchnerju na Dunaj to poslovilno pismo: »Vikariat osrednje Afrike je sveti oče izročil frančiškanskemu redu, kakor ste bili Vi predlagali, da bi se ta misijon ohranjal in napredoval. Sprejeta je bila tudi Vaša odpoved temu vikariatu. Ko Vas o tem obveščam, Vam moram izreči svojo zahvalo za dolgoletno delo, ki ste ga z mnogo pohvalo opravljali za ta nesrečni misijon. Zagotoviti Vam moram, da je bila ta sveta Kongregacija zelo zadovoljna z Vašim delom. Zato Vas bo z veseljem porabila v drugem misijonu, kjerkoli bi želeli: sporočite ji kraj, za katerega bi se odločili. Zaenkrat Vas imenujem za častnega apostolskega misijonarja in Vam pošiljam pravice, ki so s tem imenovanjem združene.«

Kirchner se je z Dunaja odpeljal nazaj v svojo rodno škofijo Bamberg, od koder ga je bil pred sedmimi leti, 1. 1854, privabil v Afriko Knoblehar. Ni šel v noben misijon več, ampak je v bamberski škofiji deloval kot dušni pastir. Umrl je šele 1. 1912 kot župnik in dekan mesta Schesslitz (Šeslice).

P. Reinthaler je pa peljal novo misijonsko osebje proti Afriki. Bili so štirje frančiškanski duhovniki iz italijanskih avstrijskih provinc in dva iz nemških. Frančiških bratov je bilo pet, tretjerednikov pa 20. Svetnega stanu so bili štirje. Vsega skupaj je bilo torej nič manj kakor 35 oseb.

Med redovnimi brati sta morda dva bila Slovenca: brat Gvidon (Vid) iz Gorice, rojen 6.

septembra 1819 — dva meseca kasneje kakor Knoblehar —, ki je 1. 1837 vstopil v koroško frančiškansko provinco, in brat Jožef, rojen 2. februarja 1. 1842 v Gorici, ki je pa vstopil v koroško provinco šele 1. 1861. Slovenec svetnega stanu je bil Franc Zupančič, rojen 1. 1829 v Žužemberku, že od otroških let je bil zelo pobožen in je posebno častil sv. Alojzija, zavetnika nedolžnosti. L. 1849 je bil klican k vojakom. Tudi tam je ostal nepokvarjen in je kljub posmehovanju večkrat šel k sv. zakramentom. Danica je zapisala: »Mestnim ljudem je bilo v veselo ganotje in spodbudo, ko so videli mladega vojaka tako ponižno in zbrano, pa tako pogosto moliti v cerkvi. Posebno lep je bil njegov zgled, kadar je pristopil k sv. obhajilu.« Da bi zmagoval nad samim seboj, si je nakladal prostovoljne poste; večkrat se je odrekel mesu in bil ob samem vojaškem kruhu — tedanjem trdem, kislem komisu — in ob vodi. V službi je bil poslušen in je tiho prenašal vse težave. Ko je doslužil vojaščino, je šel za strežnika v bolnišnico, v oddelek za slaboumne. Težave in zoprnosti svoje službe je daroval Kristusu; mislil si je, da ko oskrbuje umobolne, oskrbuje Kristusa, ki so ga Judje tudi proglašali za norca. Predno je odšel proti Afriki, se je v domači žužemberški cerkvi popolnoma daroval Bogu in misijonom.

Marijino društvo je dalo tudi tem priglašencem vsega, kar bodo v misijonu potrebovali, tudi razno poljsko orodje, lovske puške, potrebščine za ribolov, zdravila, itd. V gotovini jim je dalo za ves misijon na roko 13.000 gld. — Dne 21. oktobra 1. 1861 so se pod Reinthalerjevim vodstvom odpeljali iz Trsta. Tudi njim je avstrijski Lloyd dal prosto vožnjo.

Mazzovi duhovniki Beltrame, Comboni in Dal Bosco so odšli s šelalske misijonske postaje. Potem je samo še životarila. Mohamedansko okolje je bilo za zamorske gojence zelo nevarno. Tudi so si ti želeli priti bliže svojim krajem. Ko se je p. Reinthaler z novim misijonskim osebjem, gredoč proti Kartumu, ustavil v Še-lalu, je vzel tudi vseh 11 gojencev s seboj.

Danica je 10. aprila 1. 1862 prinesla med novicami: »Iz Kartuma piše naš rojak Franc Zupančič, da so tam dobili mnogo slovenskih knjig, ki so bile last prejšnjih misijonarjev. Z misijonskim bratom – vsaj eden od obeh Goričanov je torej bil Slovenec – sta jih vzela s seboj na Beli Nil. Pravi, da bodo komaj meseca marca prišli do Svetega Križa.«

Pa Zupančič ni prišel, že 11. februarja 1. 1862 je na potovanju umrl. Pokopali so ga v volneni obleki; ob odhodu so mu jo bile dale ljubljanske usmiljenke, ki so tudi delovale v umobolnici. Kje je grob tega plemenitega, požrtvovalnega slovenskega fanta, ne vemo.

1. julija je morala Danica poročati: »Iz misijonske družbe, ki se je meseca oktobra odpravila v Afriko, jih je šest (od 35-ih) umrlo. Večji del misijonarjev boleha, tudi trije iz Gorice.

Provikar p. Janez Reinthaler je nevarno zbolel, pa mu je zdaj že bolje. Misijonarji, odmenjeni za Sveti Križ, so ostali (med Šiluki) v pokrajini Kaka. Poglavar jim je postavil pet šotorov (koč) in dal zastonj 25 kozlov, 10 volov in 5 telet. Prav pridno obiskuje misijonarje in je misijonom silno dober. Vzrok tej dobrosrčnosti je pa deklica, ki je tam rojena in je v misijonski službi. Razložila je poglavarju dobre namene misijonarjev in mu jih je prav prisrčno priporočila.«

List še dostavlja: »Tudi štirje protestantski misijonarji s Pruskega so prišli v Kartum.« Ta kratka pripomba mnogo pove: Katoliški vzhodnosudanski misijoni so dobili poleg mohamedancev novega nasprotnika: protestante. Ti pruski protestantski misijonarji so bili predhodniki anglikanskih, ki so pozneje pod zaščito Anglije v vedno večjem številu prihajali v osrednjo Afriko.

Dobri in goreči p. Janez Reinthaler, kot provikar naslednik Knobleharja in Kirchnerja, je umrl 30. aprila 1. 1862 v Berberu, ko se je iz Kartuma vračal v Šelal. Ob smrti je imel komaj 38 let, kakor Knoblehar.

Kljub vsem težavam in neuspehom je Marijino društvo v poslovnem letu 1861/62 imelo 27.912 gl d. dohodkov. Ljubljanska škofija je dala 2848 gld., lavantinska 431, goriška 436, krška 326, tržaška 589 gld.

28. marca 1. 1862 se je odpeljala iz Trsta v Afriko z ladjo avstrijskega Lloydja nova misijonska skupina: dva duhovnika, dva bogoslovca in 12 mladeničev svetnega stanu. Izpolnili bi naj vrzeli, ki sta jih med prejšnjo skupino zasekali bolezen in smrt. — Pa se tudi oni niso mogli ustavljati kužnemu podnebjju. Od 51-ih misijonskih oseb duhovniškega in svetnega stanu jih je že po dveh letih 22 leglo v grob. Od teh, kar jih je ostalo živih, je bila večina 1. 1863 poklicana v domovino.

Osrednjeafriški misijon, ki ga je bil 1. 1848 začel Knoblehar, je 1. 1863 izgubil samostojnost. Kongregacija za širjenje vere ga je postavila pod upravo apostolskega delegata za Egipt, ki je stoloval v Kairu.

Zato je po letu 1863 Zgodnja Danica skoraj popolnoma nehala pisati o njem.

Gospodarsko stanje v Sloveniji, zlasti na Kranjskem, je bilo še vedno zelo slabo. Zgodnja Danica je pisala 1. 1856 (str. 49) : »Po strašno neugodnem vremenu preteklega leta je bila letina v kronovini Kranjski sploh slaba. Pridelkov je bilo malo in še ti so bili povečini slabi. Že zdaj se v malokaterih hišah najde kaj žita; prav redka so gospodarstva, v katerih imajo še kruh. Krompir in repa brez soli in brez zabele sta prebivalcem hrana. Pa tudi te hrane je tako malo, da je utegne

komaj še nekaj tednov biti dovolj. Če so že zdaj okoliščine teh revneh krajev tako strašno žalostne, kaj bo šele v prihodnje!»

Frančiškan p. Ludovik de Casoria, ustanovitelj in ravnatelj zavoda Palma v Neaplju, je večino svojih mladih zamorcev in zamork, ki so tudi v neapeljskem podnebju zelo umirali, prepeljal v Egipt, v šelalsko misijonsko hišo. L. 1865 je že imel v njej 60 črnih dečkov in 120 deklic, ki so jih vzgajale in učile redovnice. Naslednje leto mu je prišel pomagat tudi zamorski frančiškanski duhovnik p. Bonaventura Habeši.

V Kartumu je bil p. Fabijan Pfeifer skozi pet let edini duhovnik. Pomagali so mu redovni bratje. Včasih je šel misijonarit tudi med Šiluke (ZD 20. 9. 1862). P. Habeši se je preselil k njemu v Kartum. — Za p. Pfeiferjem je prišel p. Dizma Stedelmayer iz Innsbrucka. P. Habeši je pa bil poklican v Neapelj, kjer je bil zelo potreben za vzgojo črne mladine, kar je je še tam ostalo.

Ignacij Knoblehar

Odhod

O stanju treh misijonskih postaj je bil Kirchner že pred potovanjem v Evropo precej dobro poučen, saj je v Kartumu poslušal osebe, ki so prihajale z Belega Nila in pripovedovale. Tudi sam je pred potovanjem na lastne oči dobro pregledal postaji Gondokoro in Sveti Križ. Ko se je vrnil iz Evrope, je poizvedel, kaj se je v njima v poldrugem letu njegove odsotnosti dobrega in slabega zgodilo. Premišljal je navodila, ki jih je prejel v Rimu in na Dunaju. Po enomesečnem bivanju v Kartumu je objavil sklep: Zaprli bomo vse tri naše postaje in Tarčam in se preselili v Egipt v Šelal; tam bomo čakali, da se razmere obrnejo na bolje. Dne 28. novembra 1859 (ZD 2. 2. 1860) je pisal iz Kartuma v Ljubljano: »Gorenje misijone in lansko leto v Tarčamu v deželi Dinka ustanovljeno misijonišče bom izročil zanesljivim oskrbnikom in jih bom šel vsako leto obiskat, dokler jih ne prevzamejo domači, zamorski duhovniki.«

Kako so odšli?

1. Večji del nove, velike misijonske hiše v Kartumu je Kirchner dal na uporabo avstrijskemu

konzulu dr. Nattererju, ki je zaradi svoje službe lahko popolnoma jamčil za njeno varnost. Bila je pa tako nezdrava, da se je konzul kmalu izselil iz nje in šel rajši stanovat v hišo iz ila in slame. — Krasni vrt, ki ga je bil vrtnar Kruška strokovnjaško' posadil in posejal in ki so ga tudi drugi za njim skrbno obdelovali in namakali, je Kirchner dal v najem za letnih 420 piastrov (goldinarjev).

Dne 12. januarja 1860 se je poslovil od Kartuma, od katoličanov, uradov, misijonskih prijateljev in drugih znancev. Slovo njemu pač ni bilo tako težko kakor pred dvema letoma Knobleharju. S seboj je vzel sedem gojencev, štiri misijonske obrtnike in mohamedanskega spreobrnjenca Frančiška Sav Derviša, ki se na noben način ni hotel ločiti od misijonarjev. Odpeljal se je proti Šelalu. Nekaj jih je še ostalo v misijonski hiši. Rekel jim je, da če bodo hoteli, se bodo lahko vkrcali na ladje, ki bodo z Belega Nila pripeljale misijonarje in gojence.

V Berberu so nesli na Milharčičev grob kamnit spomenik, ki so ga dali delati v Kartumu. Milharčičev spomin je bil med Kartumčani teh šest let še vedno živ. Črni gojenci so nabrali v puščavi okoli groba pisanih kamenčkov in iz njih naredili okraske na grobu. Kirchner je še enkrat blagoslovil samotni grob.

Izkrkali so se v Šelalu in šli v staro ilnato hišico, ki sta jo bila za silo priredila zanje frančiškana p. Reinthaler in njegov aleksandrijski sobrat. Na Kirchnerja so navalile velike skrbi, saj je bilo treba vse šele pripraviti.

Na prošnjo avstrijskega generalnega konzula je egiptovski podkralj Said paša daroval misijonu drugo zemljišče v izmeri štiri in pol hektara. Ležalo je na nekoliko vzvišenem, zračnem prostoru, od koder je bil lep razgled po Nilu.

Jožef Žvegelj je v pismu (ZD 15. 5. 1860) omenil Kirchnerja, ki je prišel v Kairo zaradi prepisa tega zemljišča. Bil je ves bolan. Vendar piše Žvegelj: »Četudi je njegova visoka postava trpela zaradi bolezni, mu oko ni izgubilo plamena; beseda je vedno krepka in na vsem se takoj spozna visoki duh, ki kraljuje v tem možu.« Iz Kaira se je Kirchner peljal v Aleksandrijo po Knobleharjevo spominsko ploščo. Vzel jo je s seboj v Šelal. Ko se je pa mladi, zmožni In goreči svetni duhovnik Jakob Kofler pripeljal s Tirolskega, jo je vzel s seboj v Kartum. Vdelali so jo v kartumski novi cerkvi na desni strani velikega oltarja. Pozneje so jo razbile Mahdijeve tolpe.

2. Kakor je bil Kirchner kot provikar dal iz rok kartumski misijon, tako je tudi gondokorskega, ki so bile razmere v njem še slabše. Preden je odpotoval iz Kartuma, je pisal misijonarjema Beltramu in Morlangu, naj se izselijo in pripeljejo za njim v Šelal. Poslal jim je Jutranjo zvezdo.

Nanjo so znesli cerkveno in hišno opravo, orodje in drugo premičnino. Precej je bilo vsega; pod Knobleharjevim vodstvom so se bili zadostno opremili.

Hišo, vrt in drugo zemljo so dali v upravo Lutveriju, prejšnjemu lastniku zemljišča. Ker je bil že star, so prosili za oskrbovanje tudi poglavarja Medija, čeprav je bil v srcu nespravljiv nasprotnik misijona.

Krščene otroke so hoteli s privoljenjem staršev vzeti s seboj v Šelal, da se utrdijo v verskem in nraavnem življenju in se za kaj izučijo. Prav takrat so pa ladjarji iti hlapci trgovskih ladij spet pomorili več Barijcev. Ljudstvo je spet vzkipelo zoper belokožce, tudi zoper misijonarje. Starši, ki so že bili dali misijonskim gojencem dovoljenje, da gredo z misijonarji, so dovoljenje preklicali. Razgovori so se potem še vlekli, a brez uspeha. Dne 16. januarja 1. 1860 so Jutranja zvezda in pet tovornih ladij po zelo hladnem slovesu odplule z misijonarjema in z uslužbenci, a brez gojencev.

Nakupovalca slonovih okel Korčut Efendi iz Egipta in Andrej del Bosco z Malte sta kmalu po odhodu misijonarjev podkupila Medija, da je misijonsko poslopje prepustil njunim ladjarjem. Ladijsko moštvo Francoza Barthelemyja (Bartelmija) je pa zasedlo misijonsko pristavo v Libo, ležečo tri četrti ure proti severu.

3. Tudi k Svetemu Križu in v Tarčam je Kirchner pisal, naj na Jutranjo zvezdo in na pet tovornih ladij, ko bodo priplule iz Gondokora, naložijo misijonske stvari in se skupaj z gondokorskim osebjem peljejo v Kartum in Šelal.

Tudi Lanz sam je zadnje čase premišljal, ali ni najbolje, da odidejo, vsaj za nekaj časa. »Bog sam ve, ali je za ta narod že prišel čas milosti,« je podvomil v nekem pismu.

Ko sta zdaj on in Kaufmann povedala gojencem in gojenkam, da bodo odšli in da bodo samo krščene vzeli s seboj, so na glas jokali. Naposled sta sklenila vse vzeti s seboj, saj so bili večinoma odkupljeni ali pobegli sužnji, še enkrat sta posvarila vaščane in okoličane pred pohujšljivim zgledom uslužbencev s trgovskih ladij. Poslopja in vrt sta izročila v oskrbo najbolj uglednemu ribiču Ačenu Pringiju in ga natančno poučila, kako naj ravna s poslopji, drevesi in nasadi, da bodo imeli kaj jesti, če se naslednje leto vrnejo.

Slovo od svetokriških Kječev je bilo vse bolj prisrčno kakor od gondokorskih Barijcev. Misijonarji so jih tolažili, da se bodo vrnil, kakor hitro bodo mogli. Dne 2. februarja je dala Jutranja zvezda znak za odhod. Vsem odhajajočim je bilo težko, zlasti Lanzu. — Tudi obrtnik Višnovski je šel. Klančnik je pa ostal.

Vaščani so se upravičeno bali, da se v misijonska poslopja ne vgnezdi sodrga s trgovskih ladij. Zato so metali v poslopja žerjavico. Pa se niso vnela. Res so se jih polastili uslužbenci nekega francoskega trgovca. Ačen Pringi je v svoji zvestobi do misijona ugovarjal zoper nasilje; pa so ga na mestu umorili. Ko je Kirchner to zvedel, je z avstrijskim generalnim konzulom vložil tožbo pri sudanskih turških oblasteh; dosegel pa ni nič, ker turška oblast pravno ni segala do zamorskega ozemlja.

Od Svetega Križa so se po Belem Nilu peljali dalje proti severnemu delu ozemlja Dinka, proti Tarčamu, da ukinejo tudi to postajo veronskih Mazzovih duhovnikov.

Ko so bili že blizu Tarčama, so se 18. februarja ustavili na desnem bregu reke, da bi šli k rodu Abujo, ki biva šest ur daleč proti notranjosti dežele. Zvedeli so, da so ladjarji nekega šerif šendija ubili v Tarčamu pet mož in ugrabili osem žen in dvoje deklet; šerifov oskrbnik je te ženske gnal v neko šiluško vas, kjer jih misli prodati. Peljali so se po reki do tja in v neki koči res našli nesrečne žrtve. »Pa v kakšnem stanju! Vsaka od žen je imela dolg in težak viličast jarem na vratu. Bile so z verigami priklenjene druga k drugi. Sedele so v polkrogu, 'naslonjene na steno koč. Strah in žalost sta se jim odražala z obrazov.« (Poročilo Marijinega društva 1860, str. 28). Poklicali so šerifovega oskrbnika in mu pokazali pismi kartumskega upravnika in avstrijskega konzula. Bil je v strahu in zadregi. Hejralla, tolmač iz rodu Dinka, priglasi za krst, je ženskam odpel ovratne jarme. Solze veselja so jim zalile oči. Šle so z njimi k rodu Abujo. Tam je poglavar misijonarje slovesno in veselo sprejel, ker je videl, da so osvobodili nesrečne žrtve. Nato je pa ženske sam pridržal za sužnje. Ljudstvo, ki se je bilo zbralo pri njem, je misijonarjem komaj dovolilo oditi.

V Tarčamu so ladjarji nahujskali črnce zoper misijonarje. Ko jim je Hejralla hotel povedati, kako je bilo, so zagnali vanj sulico. Nato so se razbežali. Misijonsko osebje je hudo ranjenega Heiralo neslo na ladjo, kjer so ga krstili.

Tudi postajo Tarčam so izročili v oskrbo zanesljivemu zamorcu, znesli na ladje premičnine in odjadrali.

V Kartumu so povedali avstrijskemu konzulu Nattererju, da si hočejo trgovci s slonovino prilastiti poslopja in zemljo vseh treh izpraznjenih postaj. Konzul jim je obljubil, da se bo sam peljal gori in rešil, kar bo mogel.

Kmalu po prihodu v Kartum je Lanz obolel. Morali so ga pustiti v misijonski hiši, sami se pa peljati dalje. Dne 20. junija je umrl. Z njim je legel v grob zelo nadarjen in izobražen, pobožen in vztrajen Knobleharjev sodelavec. Kirchner ga je željno pričakoval v Šelalu. Ko je zvedel o njegovi smrti, je pisal v Ljubljano, da je to zanj in za misijon "nenadomestljiva

izguba". Imenuje ga »steber in upanje svetokriškega misijona, kjer je deloval z vso ljubeznijo in vnemo« (ZD 16. 8. 1860). Kječi so mu prizadevali mnogo zla, a jim je sproti odpuščal, ker se mu je zelo smilila njihova brezdanja telesna in duševna sirotina. — Pokopali so ga na novem kartumskem katoliškem pokopališču.

Med tem je pa misijonsko osebje iz treh izpraznjenih postaj že prispelo s svojim tovorom v Šelal.

Izmed črnih deklic, ki jih je Kaufmann pripeljal od Svetega Križa, jih je Kirchner na kresni dan pet krstil. Ko je Kaufmann kmalu potem za vselej odpotoval proti južni Tirolski, jih je vzel s seboj do Kaira in jih tam oddal redovnicam Dobrega pastirja.

Kirchner je bil 9. januarja 1. 1860 sporočil v Rim, da potrebuje za zidavo hiše in cerkve v Šelalu 5.000 skudov in da si jih je, kakor mu je bil kardinal Barnabò sam od sebe dovolil, izposodil na avstrijskem poslaništvu. Kardinal mu je 14. marca odgovoril, da mu jih bo v presledkih poslal, da jih bo lahko vrnil. Za zdaj mu pošilja 500 skudov. Kmalu nato mu je poslal 98 srebrnih tolarjev v kovu Marije Terezije v skupni vrednosti 91 skudov. Te tolarje je dvignil za svoj abesinski vikariat Justin de Jacobis, a je kardinal 24. marca odločil, naj se izročijo Kirchnerju. Ostalo vsoto mu je kardinal poslal v dveh obrokih: 24. avgusta 1. 1860 mu je poslal 2.700 skudov, 17. aprila 1. 1861 pa po dveh italijanskih misijonarjih, ki sta potovala na Kitajsko, še ostalih 1709 skudov. — Kakor povsod drugod, tako je bil Kirchner tudi v Rimu na kardinala in na druge pri Kongregaciji napravil najlepši vtis. Zato mu je kardinal odobral in uresničeval vse njegove predloge, tudi denarne. Seveda je pa Kongregacija imela takrat mnogo večje dohodke kakor n. pr. v letu evropskih revolucij 1848, ko je Knobleharja ostro pokarala, ker si je v skrajni sili izposodil 3.000 skudov. Pisma kardinala Barnabò do Kirchnerja so polna spoštovanja in zaupanja.

Na praznik sv. Petra in Pavla 1. 1860 je Kirchner v Šelalu na zemljišču, ki jim ga je podaril podkralj Said paša, blagoslovil vogelni kamen za misijonsko hišo in kapelo. Posvetil ju je presveti Trojici.

Poročilo Marijinega društva za leto 1859/60 je povabilo duhovnike v osrednjeafriški misijon. Za njihovo zdravje bo zdaj bolj poskrbljeno, ker se bodo pred odhodom v Sudan privajali v Šelalu afriškemu podnebjju in se tja vračali na okrevanje. Pa se noben duhovnik ni prijavil. Kirchner je potrj vpraševal Jerana v daljšem pismu (ZD 11. 10. 1860), ali se bo »s tolikim trdom zasajeni in z grobovi mnogih misijonarjev ograjeni afriški vinograd res spremenil v puščavo?«

Zgodnja Danica je 1. 1860 (str. 64) pisala, kakšno uboštvo in pomanjkanje sta takrat trli del Slovencev: »Že proti koncu 1. 1859 je začelo v več krajih kranjske dežele zelo primanjkovati

najpotrebnejšega živeža; zlasti veliko je trpelo silno ubožno ljudstvo na Dolenjskem in na Notranjskem. Vedna, nenavadno huda suša zadnjega polletja in črv, ki je to leto izpodjedel skoraj po vsej deželi jara žita, kakor tudi vse sočivje in kuho (hrano za prašiče), sta bila vzrok, da se je silno malo pridelalo in da so kmetje z mrvice svojih pridelkov tudi pri najbolj pičli prehrani komaj prebili do božiča lanskega leta. Po vseh teh tako hudo stiskanih krajih že davno nimajo v nobeni hiši več kruha. Edini živež je malo zelja in repe; morajo ju pa uživati zgolj na vodi kuhana, ker je njihova revščina toliko, da si celo tako potrebne soli in zabele ne morejo kupiti.« Kar so torej Slovenci po tistih krajih ubožstva in pomanjkanja dali za afriški misijon, so si povečini pritrgali od svojih lačnih ust.

4. avgusta 1. 1860 je pisal prefekt Kongregacije za širjenje vere Kirchnerju v Šelal pismo in v njem izrekel njemu in njegovim tedanjim sodelavcem priznanje in sočutje. Piše mu: »Iz Vašega pisma dne 27. junija vidim, da je stanje misijona v osrednji Afriki zmerom bolj nesrečno in da postaja tudi položaj misijonarjev v tistih krajih zmerom težji. K težavam, ki so jih stavile podnebje, domačini in njihovi predsodki, se pridružujejo zdaj tudi prevare in nasilje trgovcev (s slonovino), ki so se polastili postaj v Gondokoru in pri Svetem Križu, ustanovljenih z žrtvijo življenja tolikih misijonarjev. Ne preostaja pa drugega kakor prositi Gospoda, naj se z usmiljenjem ozre na te nesrečne narode, ki živi jo v temi, in se oborožiti z novim pogumom za boj proti peklenskim silam, ki uporabljajo sleherno sredstvo, da zadržijo začetek omike in verski pouk med njimi. Sveta Kongregacija je popolnoma zadovoljna z velikim delom, ki ste ga Vi in Vaši tovariši izvršili v korist tega misijona, in upam, da se ne boste dali oplášiti tem raznovrstnim težavam in izgubam.« Potem pa nadaljuje: »Z novo postajo v Šelalu smo hoteli poskrbeti za prihodnost misijona. Tam se boste mogli ukvarjati z vzgojo črnih dečkov in oblikovati domačo duhovščino in dobre katoličane (svetnega stanu); ti bodo nekoč nesli evangelij svojim rojakom pod vodstvom evropskih misijonarjev, ki bodo imeli stalno bivališče v šelalskem misijonu, a bodo mogli od tam hoditi v notranjost Afrike, na primerne postojanke, potrpežljivo čakajoč, da bo Gospod odprl drugo pot za oznanjanje evangelija med njimi. Imejte torej pogum in zaupanje v Boga, ki vas ne bo pustil brez svoje vsemogočne pomoči!«

Ko so Knoblehar in njegovi prvi sodelavci sredi velikanskih težav in bridkosti z nadčloveškim dušnim in telesnim naporom polagali temelje vzhodnosudanskega misijona, bi jim bila taka pisma iz Rima dajala neizrekljivo tolažbo in oporo. Pa niso prišla, ker so bili prvi poročevalci o njihovem začenjajočem se misijonu preslabo poročali.

29. maja naslednjega leta 1861 se je kardinal Barnabò zahvalil Kirchnerju tudi za vse, kar je storil za odpravo suženjstva, kakor mu je 6. maja poročal. Upa, da bodo odredbe egiptovskega podkralja polagoma odpravile gnusno trgovino s sužnji.

Ignacij Knoblehar

Misijon po Knobleharjevi smrti

Pri Svetem Križu

Kakor je bil Klančnik prej vdan Mozganu, tako je bil zdaj Lanza. Spomladi leta 1858 je pisal Juriju Volcu: »Gospoda Lanza pa ne morem zadosti prehvaliti, ker se trudi z rokami in usti (s poučevanjem); pri Svetem Križu je tako potreben kakor oči v glavi.« Pravi da sta novo cerkev sama sezidala. »Tukaj ni apnenega kamna, zato žgem apno iz polžev in školjk in je skoraj še bolj belo kakor iz kamna.«

15. marca leta 1858 je pisal Lanz škofu Slomšku: »Odrastlim tukaj ni za vero nič mar. Njihova bogova sta mámon (denar) in trebuh. Misijonarja pač poslušajo, toda samo iz sebičnosti, da bi prejeli kakšen dar. Laglje je ravnati z otroki. Takih, ki so zmerom pri nas, imamo 30; mnogo dela in truda nam prizadenejo. Velika ovira je tudi tukajšnji jezik; ko se ga kdo nauči, ga pa Bog pokliče k sebi. Smo torej, da po pravici povem, še vedno tam, kjer smo bili ob začetku; misijon si nič ne opomore. Vendar kar nas je še živih misijonarjev, ne obupujemo.« Pravi, da je ubožna nova cerkvica njihovo največje veselje.

Na podlagi pisem, ki so prihajala iz misijona, je Jeran sestavil za Danico (20. 1. 1858) članek o Svetem Križu. V njem pravi: »Posebno upanje stavijo misijonarji na misijon pri Svetem Križu, ki ga je rajni g. Mozgan z velikim trudom ustanovil in daroval zanj svoje življenje. Misijon je bil v veliki nevarnosti; k sreči je g. Mozgan dobil še pri svojem življenju vrlega pomočnika g. Lanza, ki se je mogel pred njegovo smrtjo vsaj nekoliko priučiti ondotnega jezika. Kakor da bi bil rajni g. provikar Knoblehar čutil, kaj se bo zgodilo, je g. Lanza priporočal, da naj se ga hitro začne učiti. G. Lanz je čas dobro porabil in je še pravočasno spisal slovar najpotrebnejših besed in pa očrt krščanskih resnic, da bi si laglje pomagal pri pouku otrok. Pri tem pisanju mu je naš Klančnik, ki dobro zna jezik Kječev, pomagal z arabščino. G. Lanz je kmalu toliko napredoval, da je mogel učiti tudi duhovnike iz zavoda Mazza. Sreča za misijon je, da posebna božja previdnost

Klančnika v njem toliko časa ohranja.« Potem omenja Danica, da so teden dni po prihodu Mazzovih duhovnikov, to je 23. februarja 1858, položili temelj novi cerkvi. Znotraj je dolga 16 korakov (12 m), široka pa 6 korakov (4 in pol m). Na veliki četrtek je bila stavba pokrita in spredaj na cerkvi postavljen križ (kakor že na prejšnji cerkvi). Klančnika hvali, da se je pri zidavi vedel "kakor junak". Pomagali so pa tudi Mazzovi duhovniki, uslužbenci na ladji "Neger" in gojenci. Medtem je nekaj zamorcev in zamork gradilo štiri nove koče za veronske misijonarje.

Tudi Kječi pri Svetem Križu so ostali brezbrizni za verska vprašanja. Misijonarja so poslušali, ko jim je govoril o veri. Tudi pritrjevali smo mu, rekoč: »Dobro, zelo dobro". Mislili so si pa svoje. Vse njegovo govorjenje so imeli za prazno, nesmiselno besedičenje. – Od misijonarjev so oni tudi pričakovali darov. Vendar pa do njih niso bili nasilni kakor Barijci v Gondokoru. Zgodnja Danica je na podlagi Lanzovega pisma poročala v naslednji številki: »Kječi so ubožen narod. Morebiti so ravno zato bolj mirni; misijonarjem se jih ni treba bati. Kadar pridejo ženske v misijon delat, dobijo zvečer dva majhna peharja dure in so zadovoljne. Ako hočejo moški beračiti, jim reče g. Lanza: Zastonj ne dam nič, – in odidejo; potem ga ne nadlegujejo več. Pri otrocih se zanimanje za svete reči sicer da zbuditi; prirojena vnemarnost pa stavi tudi tukaj močne ovire, kakor sploh pri zamorcih. Človeka je zelo težko dobrega ohranti; mnogo težje ga je poboljšati, ako je sprijen; še najtežje pa je, če ni bilo v njegovih starših in ne v njem samem še nikoli kaj dobrega. Z zamorci je tudi ta težava, ker jih vročina dela silno lene.«

Nepopisna nesreča so bile tudi za svetokriški misijon trgovske ladje, ki so se pogostokrat zasidrale ob vrtu. Njih moštvo je črnce kruto strahovalo in jih tudi tukaj lovilo za sužnje; potem je pa splošno sovraštvo zamorcev do belokožcev padalo tudi na misijonarje.

Nekoč so bili uslužbenci trgovskih ladij zelo nasilni tudi do črncev iz rodu Bor, ki so se slučajno mudili pri Svetem Križu. Prišlo je do oboroženega spopada, v katerem je bilo ubitih 12 ladjarjev. Potem so pa trgovci peljali svoje ljudi v ozemlje Bor in tam naropali mnogo žen in deklet. Gnali so jih naprodaj k Šilukom; na potu so pa tako trdo ravnali z njimi, da so bile kakor živi okostnjaki. Za ta zločin se je rod Bor sklenil maščevati nad vsemi belokožnimi tujci. – Lanz, Kaufmann, Klančnik in kovač Višnovski so se upravičeno bali, da jih Bori ne bodo znali ločiti od drugih belih in bodo tudi njih napadli. Tudi so dobili opozorilo, da naj zbežijo. A kam naj gredo z gojenci; kam naj spravijo misijonsko imetje? Sklenili so ostati,

misijonska poslopja so pa obdali z močnimi plotovi. – V tistih tednih mučne negotovosti niso imeli z daljno okolico nobenih stikov. Tem češče so pa obiskovali ribiče v vasi. Prigovarjali so jim, da se naj rajši oprimejo poljedelstva, in so jim tudi dali na posodo potrebno orodje. Res so vaščani začeli orati in kopati svet, sejati in saditi. Misijonarji so še vedno upali, da bo to podlaga za večjo naselbino krščenih zamorcev. Ko so jim govorili o verskih resnicah in jih učili, kako naj doma molijo in živijo, jih je pa le malo poslušalo. – Rod Bor misijona ni napadel; pa tudi zanimanje za kmetijstvo je ribiče kmalu minilo, ker so prišli lačni sosede in so jim ves pridelek pokradli.

Že v začetku leta 1858 se Lanz pred Kirchnerjem ni mogel z misijonskimi gojenci in gojenkami preveč pohvaliti. Njihova razuzdanost se je pa očitno pokazala, ko so Mazzovi duhovniki odšli v Tarčam in je bil Lanz bolan. Najmanjši izmed krščenih dečkov je povedal strašne reči. Kmalu nato so sami nekatere zalotili. Ko so jih hoteli kaznovati, so tekli ven in vpili, da bodo zažgali misijonsko kočo, če se kdo le gane zoper nje. Takih pobegnjenecv je bilo deset: sedem dečkov, med njimi dva krščena, in tri deklice. Zastonj je bilo vse prigovarjanje, naj se vrnejo. Vsi razen enega so šli na bližnjo ladjo. Eden od njih se je čez dalj časa vrnil, ves pretepen in bolan. Drugi, ki je prišel po svoje umazane cunje, se je na Lanzovo prigovarjanje ustavil, a je čez nekaj dni spet ušel; molitvenik in katekizem je vrgel v vodo.

Poslej je samo še 5 dečkov in deklic redno prihajalo k verskemu pouku in skupnemu delu.– Zgodnja Danica je morala pozneje, 21. junija 1869, spet zapisati: »Prizadevanje z mladino se je v tem misijonu do zdaj dosti slabo izplačalo. Ondotni otrok je voljan za dobro, dokler je v nežnih letih; ko se mu zbudijo huda nagnjenja, ki jih je treba krotiti, se pa rajši vrže po pokvarjenih odrastlih.«

Lanz je sklenil, da se bo nekaj časa trudil samo z odrastlimi. Potoval je v pet ur oddaljeno vas Jok in je ostal teden dni, od 16. do 23. septembra. Povabil je krajevne in okoliške može v svoj šotor in jih učil o veri. Prihajali so še precej pridno, dva sta hodila več kakor eno uro daleč in ostajala po tri ali štiri ure. Poslušali so ga; potem so mu stavili ugovore, iz katerih se je videla vsa njihova duhovna revščina. Pred odhodom jim je postavil velik križ. Obljubili so mu, da se bodo sešli pri križu, kadar bo on spet prišel mednje. Res je večkrat prišel. Tudi oni so prihajali, kar po 50 oseb. Nekateri so pa hoteli darov, češ da samo zato hodijo, da mu naredijo uslugo. Ko jih je učil, so še nekam sledili; ko jim je pa prigovarjal, kako naj začno po veri živeti, spet ni nič dosegel. Poglavarji so mu obljubili, da bodo hodili oblečeni; začeti pa noben ni hotel. – Lanz je sklical poglavarje rodov

Kječ in Tuic, da bi se izmirili od večnih ropov in pobojev. Pa so si bili kmalu spet v sporu.

Z druge strani Belega Nila, od rodu Tuic, je prihajal k Svetemu Križu starček Avan Djondic. Poslušal in vpraševal jih je o veri in seveda tudi beračil. Ko je hudo zbolel, je prosil sinove, naj ga neso na misijonsko postajo, da bi mu misijonarji pomagali srečno umreti. Sinovi so se pa bali Kječev in ga niso nesli.

Ignacij Knoblehar

Misijon po Knobleharjevi smrti

V Kartumu

V Kartumu je Kirchner dobil iz Rima sporočilo vrhovnega frančiškanskega predstojništva, da je Kongregacija za širjenje vere, z odobrenjem papeža, 12. septembra 1861 pristla na njegovo prošnjo. Misijon bodo prevzeli frančiškani. Bodo pa iz avstrijskih redovnih provinc, da bo misijon mogel ostati pod zaščito Avstrije in dobivati iz nje podporo. Provikarja bo predlagal frančiškanski vrhovni predstojnik. Ostati bo moral v tesnih stikih z dunajskim Marijinim društvom. V misijon bo polagoma prišlo 50 do 60 redovnih duhovnikov in bratov.

Kirchner je prinesel iz Evrope, zlasti z Dunaja, precej denarja. Prav mu je hodil, kajti misijonska blagajna je bila prazna. Morali so nakupiti dovolj žita, v mestu pa je bilo od aprila do septembra vse zelo drago. Noben trgovec jim ni hotel v teh mesecih nič dati na upanje. Končno se jih je usmilil upravnik Arakel bej in jim posodil 65 zlatnikov. Bil je to kristjan, Armenec, kakor je sploh mnogo Armencev imelo v turški državi do prve svetovne vojske važne službe. Svoje krščanstvo je skrival; misijon je pa rad podpiral.

Škoda, da je že leta 1858 umrl. V oporoki je določil, da se naj iz njegove zapuščine tudi kupi in obzida pokopališče za katoličane. Te so morali do takra pokopavati v puščavi zunaj mesta; grobovi pa niso bili varni pred skrunjenjem ljudi in živali,

zlasti hijen. Dal Bosco je potem dal na to novo pokopališče prenesti zemeljske ostanke p. Rylla in na grobove postaviti kamne z napisi.

16. januarja 1859 je pisal v Ljubljano zidar Jožef Spannring. Dve leti prej se je bil na potu proti Afriki z Lenartom Kochom ustavil v njej. V pismu je poročal, da je bilo v tistem času več kartumskih obrtnikov bolnih za malarijo (Zgodnja Danica 31. 3. 1859). Zbolel je tudi kapucin p. Gabrijel iz piemonteške grofovske rodovine Didier della Motte. Prišel je v Kartum, da bi se od tam vtihotapil v Abesinijo. Ko je pa videl, da je za vse delo v misijonski hiši Dal Bosco sam in da ga opravljanje kličejo drugam, se je ustavil in mu pomagal.

Že tri tedne po tem pisanju je pa Spannring zapustil misijon in z njim kovač Janez Koch, Lenartov brat.

Zamorski gojenci so se slabo izkazali. Postali so razuzdani in uporni, zlasti dokler je bil samo Dal Bosco pri njih. Ko mu je prišel 4. aprila 1858 Beltrame od Svetega Križa na pomoč, že ni mogel kaj dosti spremeniti. Nekaj gojencev je pobegnilo, eden je celo odpadel k mohamedanstvu. Nepokorni in razbrzdani so bili zlasti večji učenci, ki so najdalj časa uživali gostoljubnost in vzgojo misijona. Tiste, ki so bili docela pokvarjeni in so še druge pohujševali, so odslovili. Samo 11 so jih še obdržali. Pač žalosten obračun po tolikem trudu in tolikih žrtvah.

Med Kirchnerjevim bivanjem v Evropi so štirje še živeči Mazzovi duhovniki ustanovili lastno postajo med rodом Dinka v vasi Tarčam na desnem bregu Belega Nila, severno od gore Tefafan, nekako na 11. stopinji severne širine. Ostali so pa pod vodstvom kartumskega provikariata. Postavili so si hišo in kapelo iz blata in protja po načinu domačinov.

Nova, velika, iz kamna in žgane opeke močno zgrajena kartumska hiša ni bila tako zdrava, kakor so pričakovali. In vendar je bilo v njej nešteto skrbi, dela in truda Knobleharja, Kocjančiča, Gostnerja in drugih duhovnikov, misijonskih obrtnikov, uslužbencev in najetih delavcev. Velikanske vsote je stala. Zaradi svoje nizke lege ob Modrem Nilu je bila kotišče bolezni, kakor je bila prva, začasno zgrajena. Kirchner je komaj čakal, da se izselijo iz nje.

20. decembra 1859 je Kirchner pisal Jeranu, da vsak dan, ko iz Ljubljane poslani zvonček zazvoni avemarijo, misli na Slovenijo. Zelo ga tolaži zavest, da tam mnogi molijo za misijon, kakr ga tudi požrtvovalno podpirajo.

V Gondokoru

Misijonskemu delu sta se v Gondokoru stavili zlasti ti dve zapreki: materializem in sebično koristolovstvo Barijcev, in pa nakupovalci slonovih okel s svojimi pokvarjenimi ladjarji. Zato so bila poročila od tam vedno slabša.

Slabo je poročal že Üeberbacher. Letno poročilo Marijinega društva za leto 1858/59 je nekam pikro zapisalo: »Ne moremo tajiti, da se je blagopokojnemu g. provikarju (Knobleharju) marsikaj lepše dozdevalo, kakor pa nič manj delavnemu in verskih uspehov veselemu g. Üeberbacherju in njegovim tovarišem. Njih poročila se odlikujejo po mirnem in nepristranskem gledanju na položaj.« Hoče reči: mnogo slabše je, kakor je Knoblehar mislil in zatrjeval.

Na podlagi pisem, ki jih je Üeberbacher pisal Jeranu, je 6. januarja 1859 prinesla Zgodnja Danica daljši članek o Gondokoru. Takole pravi:

»Že lani smo omenili, da so zamorci prijazni in da se kažejo dobre, dokler je g. provikar med njimi; potem pa jamejo rojiti zoper misijonarje, ki so ostali pri njih. Tudi to leto ni bilo bolje. Ko je g. Knoblehar 30. avgusta 1857 zapustil Gondokoro, so bili zamorci takoj predrzni; že drugi dan so predrli zid pri misijonski hiši in ugrabili nekoliko steklenih biserov. Sosed, ki mu misijon redi pet otrok, je deset dni pozneje prilomastil s strašno srditostjo in ves oborožen; hotel je imeti tri vole zato ker misijonarji nekoč niso hoteli dati kosila njegovim otrokom, ki so bili nepokorni. — Ob setvi je bilo bolj mirno. Ko je pa odjadrala mala misijonska ladja "Neger", so spet začeli rojiti. Poglavar Medi je sam zmetal čez zid vse prekle z misijonskega dvorišča, da bi z njimi ogradil svoj nasajeni tobak. Ko so mu to očitali, je začel togotno vpiti in divjati. S tem je privabil še druge, ki so zagnali velik vrišč zoper misijonsko hišo. Misijonski ljudje so se oteli samo s tem, da so založili vse vhode. Konec tega je bil, da so divjaki uropali vse gosi, vse janjce, blago nekaterih služabnikov in še mnogo drugega. Med vednim nagajanjem in nadlegovanjem so pretekli zadnji štirje meseci leta 1857.«

»Zato je ranjki g. Üeberbacher rekel, da v teh okoliščinah misijon tam gori ne more drugega storiti, razen kar se stori v šoli. Ako pa hočejo misijonarji ohraniti šolo, jim je treba silno veliko denarja. Zamorec hoče namreč biti plačan, ako hodi v šolo, hoče dobivati živež. Toda odrastli zamorski šolar s tem še ni zadovoljen; ako dobijo otroci kuhane dure, hoče on kar z misijonarjem sesti k mizi. Mož, ki sicer ni slab in ki je zastonj čakal, da bi ga vzeli k mizi, je rekel: 'Se bom mar zastonj učil?'

Drugi spet ni maral hrane, pripravljene za dečke, rekoč: 'Kaj sem otrok, da bom to jedel?' Tretji je zarobil: 'Jaz, ki sem velik, naj z otroki molim?'«

»Nadležna sem nam zdi lakomnost pri revežih, ki dobijo dva darova, pa hočejo še tretjega. Ako dobi žita, hoče še mesa, potem tobaka, mleka, slednjič pa steklenih biserov; in še ne bi bil zadovoljen, ker se dela, kakor da bi imel pravico živeti od premoženja in žuljev drugih ljudi. In ko mu misijonar vsega ne da, kriči, da je alarón, malopridnež.«

Članek v Zgodnji Danici pripominja, da so bili misijonarji proti vsej tej nasilnosti Barijcev popolnoma brez moči. Ozemlje Nilotov v tej dobi še ni bilo priključeno egiptovskemu Sudanu. V njem ni bilo nobenega napisanega prava, nobenih državnih sodišč, nobenega orožništva in vojaštva, nobenih ječ. Odločalo je osebno mnenje in orožje. Črnci so se dobro zavedali, da so misijonarji tujci, odvisni samo od njihove milosti. Njihovo milost si pa morajo ohranjati samo z darovi. Če jim jih ne dajo, si jih bodo pa sami vzeli.

V članek je vključil Jeran tudi vzklík iz Kaufmannovega pisma: »Kaj neki prida tukaj storim, ko moram ves ljubi dan sedeti na zaboju, da bi nam to malo zalogo zamorci ne pokradli?«

Ko je 22. februarja 1858 Überbacher umrl, so hoteli Barijci opleniti njegovo sobo. Morlang in Kaufmann nista mogla tega drugače preprečiti, kakor da sta hitro iznosila iz nje vse stvari in nanesla vanj drv. Nekaj poglavarjev je zahtevalo zase steklene bisere, ki jih je rajni misijonar zapustil. Šele ko sta jim misijonarja zagrozila, da bosta za zmerom odšla, so o dnehal; bali so se, da jih bodo potem nakupovalci slonovine spet napadli.

Posebno nasilni so bili Barijci v mesecih pomanjkanja. Glad jih je učil tatvine in rop, predrznosti in zahrbtnosti. Iz misijonskega vrta so hodili kopat že vsajeni fižol in grah. Kradlo je vse vprek, pogani in priglašenci za krst; krasti misijonarjem skoraj niso imeli za greh. Niti zabiti žebli niso bili varni pred njimi.

Lanz je sicer misijonaril pri Svetem Križu; leta 1859 je pa za nekaj časa prišel v Gondokoro. Žalosten je pisal od tam:

»Videl sem delo in napore, ki so jih za Barijce opravili pokojni Knoblehar in več drugih neutrudljivih misijonarjev, ko so gradili stavbe in zasajali vrt. Pa so bili vsi naporí zaman. Moral sem pritrditi tožbi tam bivajočih misijonarjev, da se v teh

razmerah ne bo dalo v Gondokoru nikoli kaj zadovoljivega doseči.«

Ob lakoti domačini kar zahtevajo hrano. Dokler so jim jo misijonarji mogli dajati, se jih je mnogo priglašalo za verski pouk. 'Tudi jaz se hočem učiti, hočem moliti, hoditi v šolo in v kapelo,' so dejali. Pa to se pravzaprav pravi: Tudi jaz hočem pri vas jesti; hočem v hišo, da bom stikal po kuhinji in shrambi in si jedi izprosil ali pa ukradel. »Žene in dekleta se za majhno ceno prodajo Arabcem; mnoge se okužijo in zapuščene umirajo. Izmed moških vse krade, mlado in staro; potem zahtevajo nazaj, večkrat s silo; bobni za obrambo donijo vso noč.« Tukaj velja pravica močnejšega. »Misijonarji so zavarovali okna z močnimi verigami in jih založili s težkimi zaboji. Po so črnci ob lakoti splezali na streho, jo odkrili, vdrli h košaram, ki se v njih hrani žito, in si jih podajali preko zida. Enega so zasačili, ko je nosil kar pet košar: na vsaki rami je imel eno, eno navezano na vrat, eno je držal z zobmi, eno pa nesel v roki; in s tem bremenom je plezal preko zidu kakor maček.

Nekaj dečkov je bilo treba odsloviti, ker so pomagali tatovom. Trije poglavarji so z lastno roko pobili več tatov in jih vrgli v vodo. Misijonarji so vsak dan videli v Belem Nilu plavati trupla ubitih tatov, pa tudi dojenčkov, ki so jih starši v obupu metali vanj. Ljudje so bili izstradani kakor okostnjaki; od slabosti so padali in umirali, ta in oni tudi pri vratih misijonske hiše. Nekatere je juha še poživila, drugih ne več. V strašni kaloti so ljudje jedli korenine, kravjake itd. Psi in jastrebi so se trgali za trupla, če jih domači niso pokopali. Vas Gondokoro je imela leta 1858 še 21 koč, v juniju naslednjega leta pa samo še tri. In tudi upanje na prihodnjo žetev je slabo ker je spomladi padlo premalo dežja.«

Iz tega Lanzovega pisma izvemo tudi o neslavnem koncu slavnega poglavarja Nigíle na gričevju Belenján, ki je bil tudi dežar ali čarovnik za dež. Ko zadnje leto ni mogel priklicati oblakov in dežja, je zbežal, saj je vedel, kaj ga čaka. Pa so ga tako dolgo sledili, da so ga dobili. Umorili so ga in mu preparali trebuh, truplo pa pustili nepokopano, da so ga žrli jastrebi. Njemu in njegovim bližnjim sorodnikom so vzeli vso živino. Mati je umrla od strahu in žalosti.

Tudi z Belenjana so šli mnogi ropat v druge vasi in so jih tam pobili. V juliju je bila prej tako obljudena okolica kakor izumrla.

Velikanska nesreča so bili za Gondokoro tudi ladjarji in drugi uslužbenci nakupovalcev slonove kosti. Mnogo ljudi so pobili, mnogo so jih polovili in prodali za sužnje.

Takrat, ko je bil gondokorski misijon šele ustanovljen, se je nakupovanje slonovih okel vršilo ob ladjah precej mirno. Ko jih pa črnici že niso hoteli več prinašati naprodaj, so trgovci pošiljali svoje oborožene uslužbence v vasi: tam so ropali in odganjali živino in tako prisilili črnice, da so jim kot odkupnino za svojo živino nosili slonovino. Včasih so hodile po vaseh blizu Belega Nila oborožene tolpe, ki so štele tudi po 150 mož. Lovile so ljudi in jih prodajale v sužnost. Trgovanje s sužnji se je obnovilo tudi po teh krajih, kakor se je drugod po Sudanu.

Jožef Švegelj (pozneje baron Schwegel), doma z Gorij pri Bledu, nekdanji slovenski narodnjak in dober tovariš visokošolcev Erjavca, Jenka, Mencingerja in Stritarja, je bil takrat uradnik pri avstrijskem konzulatu v Aleksandriji. Dne 4. septembra je pisal od tam (Zgodnja Danica 11. 10. 1860): »Novice z Belega Nila se zelo slabo glasijo za naš katoliški misijon. Evropski trgovci ropajo, morijo in delajo nasilje huje kakor prej. Kupčija s sužnji je spet popolnoma v cvetu. Veliko zamorcev, tudi krščenih, se prodaja v Kartumu. Tukajšnja (egiptovska) vlada in konzuli tistih držav, ki se njihovi podložniki pečajo s to nečloveško kupčijo, si vse prizadenejo, da bi se to nasilje vendar že končalo. Pa Kartum in Beli Nil sta daleč in v tiste kraje težko seže roka pravice.«

Razumljivo je, da so črnici te trgovce in njihove pomočnike silno sovražili in da so jih pobijali, kjer so mogli. In vsi tisti, ki niso znali ločiti med belimi nasilniki in med misijonarji, so zasovražili tudi misijonarje. Ko je Morlang hodil po vaseh, so mu otroci klicali: Gvarong, divja zver! Še nikoli niso videli belega človeka, po evropsko oblečenega, s klobukom, očali, svetlimi lasmi in brado. Mislili so, da si je lase in brado samo prilepil. Odrasli so ga vse križem izpraševali, kdo je, od kod je prišel, kako je v njegovi domovini, zlasti pa, s čim trguje. Potrpežljivo jim je odgovarjal. Pazljivo so poslušali. Potem so mu ugovarjali, da Bog ni dober, saj pošilja tudi sušo, lakoto in smrt. Sonce vsak večer umrje, zjutraj pa vzide drugo, novo, ki pa s prav tako zlobo sije na ljudi, na njive in na pašnike. Pojasnjeval jim je, da Bog večkrat pošilja časne nesreče kot kazni za grehe. Pa mu niso dali prav.

Ladjarji skoraj sami mohamedanski Berberi, so črnice pohujševali in kvarili. Med nje so zanesli gnusne bolezni. Ker so misijonarji morali sveriti črnice pred njimi, so jih blatili in obrekovali. In črnici so jim verjeli. Morlang je v psimu potožil: »Čutim se zelo osamljenega in zapuščenega. G. Alojzij Viehweider je umrl; od drugega duhovnika (Lanza pri Svetem Križu) sem oddaljen okrog 100 milj (160 km); nobenih zvez nimam. Oskrbnik g. Fuchs je ranjen - v neke napadu ga je mlad črnc udaril s palico po glavi - in bolehen. Misijonska hiša je kakor podrtija.

Obširna okolica je brez kristjanov; v njej biva le nekaj malega črncev in nekaj žen in deklet, ki so jih mohamedanci okužili in pokvarili. Ker je naš nauk nasproten mnogoženstvu in nečistosti, nam očitajo, da nasprotujemo porokam. Naša beseda jim je gnusoba in neumnost; mi smo jim norci. O kakšnem pouku nočejo nič slišati. Ne morejo razumeti, da smo prišli in ostali zaradi njih, za njihovo korist in srečo. Tujci smo jim in nam ne verjamejo. Če bi me kdo vprašal, kaj smo tukaj opravili in akj še bomo, bi moral vsakomur odgovoriti: Nič. — To psotojanko bo treba prej ali slej opustiti. Pa nekaj drugega je opustiti postojanko, nekaj drugega pa, zapustiti ves rod.«

Nad misijonske stavbe so vdirali termiti in razklestili vse, kar so dobili v kapeli in po sobah. Razrli so ostrešje in krovno slamo; streho je bilo treba napraviti nvo. Vse se je pa moralo plačati z žitom, kajti stekleni biseri že niso imeli dosti veljave, ker jih je ljudstvo imelo od misijonarjev in trgovcev že preveč.

Ignacij Knoblehar

Misijon po Knobleharjevi smrti

Kirchner je na Dunaj prinesel več predmetov za "Nubijski muzej".

Jeranu je pisal (Zgodnja Danica 11.11. 1858), kako malodušni so bili na Dunaju glede bodočnosti misijona: »Priatelj na Dunaju sem dobil še močno pobite zavoljo zadnjih stisk, ki so zadele naš misijon. Za prihodnji petek je sklicana seja, ki pa ne bo nič odločala, dokler se Rim ne izreče. Šele potem se bodo dale napraviti odredbe za bližnjo bodočnost.«

16. novembra je bila seja. Na njej so prosili Kirchnerja, da bi se iz Rima dal imenovati za provikarja. Pa ni hotel. Razpravljali so o tem, kateri cerkveni red bi naprosili, da bi jim pomagal v misijonu. Zedinili so se za frančiškane, ki so imeli takrat v Egiptu več samostanov. Sklenili so domeniti se z vodstvom neapeljskega frančiškanskega zavoda *Palma*, pod kakšnimi pogoji bi nekaj časa še sprejemali

črne dečke. Morda bi se hotel en del njihovega vzgojnega in učnega osebja preseliti v Egipt in tam odpreti podoben zavod. — Društvo v nemškem Kölnu za oskrbovanje zamorskih otrok je bilo zaprosilo odbor Marijinega društva, da ga sprejme v svoje okrilje. Na tej seji so ga sprejeli.

Konec decembra se je Kirchner z Dunaja spet peljal v Ljubljano. Prispel je na starega leta dan in je ostal dva dni. Imel je posvete z Jeranom in drugimi Knobleharjevimi sodelavci. Popoldne 2. januarja 1859 se je odpeljal proti Rimu.

21. januarja je pisal kardinal Barnabò Hurterju na Dunaj, da se mu je prišel Kirchner z njegovim priporočilom predstaviti. Pogovarjala sta se »resno o zadevah tega misijona, ki zasluži vso pozornost, dokler ne bo prenehal s smrtjo maloštevilnih misijonarjev, ki so še ostali živi.«

Na seji Kongregacije je Kirchner zelo stvarno in prepričevalno dokazoval, da na misijon še naprej ostane. Njegov zagovor se je zdel vsem »pameten, moder in prepričljiv.« Navajal je misli, ki je bil Knoblehar večkrat govoril o njih.

V Rimu je dobil v roke 8. Letno poročilo Marijinega društva, ki je od 1. maja 1858 do konca aprila 1859 izkazovalo 36.788,00 goldinarjev dohodkov. Da se je toliko nabralo, je bilo treba že zelo prositi. Od tega je Ljubljanska škofija dala 2.252,00 goldinarjev, lavantinska 414,00, krška 297,00, goriška 741,00, tržaška 626,00, zagrebška 260,00.

Ko to letno poročilo obvešča društvene člane o Kirchnerjevih razgovorih na Dunaju in v Rimu, dostavlja: »To sporočilo mora prijatelje misijona ne samo pomiriti, ampak tudi prepričati, da je misijon po blagoslovljenem prizadevanju g. Kirchnerja pognal bolj trdne korenine in da se je začelo novo, neprimerno bolj zavarovano delovanje.«

Kirchner je bil nekolikokrat sprejet pri papežu Piju IX.; zadnjikrat je bil sprejet 12. marca. Papež je odobril vse njegove važnejše ukrepe - večinoma so bili Knobleharjevi. Obljubil mu je, da bo podpiral misijon s svojim blagoslovom, molitvami in tudi z denarjem, kolikor bo mogel. Dal mu je velike pravice in oblasti.

Iz Rima se je Kirchner peljal v Neapelj. Šel je molit na Knobleharjev grob. Potem je z avguštinci uredil vse potrebno, da bi se Knobleharjevo truplo prepeljalo v Ljubljano. — Vemo pa, da se ta načrt ni izvršil.

V zavodu *Palma* se je dogovarjal o številu zamorskih dečkov, ki bi jih mogli sprejeti.

Iz Neaplja se je vrnil v Rim. Iz pisma kardinala Barnabò, ki ga je pisal 12. maja 1859 na Dunaj Hurterju, se vidi, da je Kirchnerja večkrat pozval na razgovor. Dogovorila sta se, da bo Kirchner povabil frančiškane, ki že delujejo v Gornjem Egiptu, naj pridejo v Šelal pod Dolenjo Nubijo in tam ustanovijo postajo v okviru osrednjeafriškega misijona in zavod za mlade zamorce. V mili šelalski zrak bi se sudanski misijonarji hodili krepčat iz uničujočega sudanskega podnebja. Tudi na misijonske postaje v Sudanu bi naj frančiškani šli in polagoma vzeli v roke ves misijon. Prihajali naj bi iz Avstrije da bo misijon ostal pod njenim pokroviteljstvom in da bodo deležni podpor avstrijskega Marijinega društva. Ko se bo Kirchner vrnil v Afriko, bo iz Šelala poročal Kongregaciji, kako bi ustanavljal postajo in koliko bi stala.

Kirchner je tudi napisal 5. maja Kongregaciji kratko spomenico o Šelalu in o pritegnitvi gornjeegiptovskih avstrijskih frančiškanov k delu v misijonu. – Kardinal mu je še isti dan napisal odgovor. “Zaradi tehtnih razlogov”, ki jih je v spomenici omenil, mu je z veseljem odobril načrt. – O tem je kardinal pisal 12. maja tudi Hurterju na Dunaj.

Kirchner je Kongregaciji predlagal, naj postavi dr. Mitterutznerja za provikarja, saj je bil velik prijatelj in goreč sodelavec Knobleharja. Za nekaj časa naj bi šel v misijon, potem bi se pa lahko vrnil v Rim ali v Brixen in od tam vodil misijon. Kongregacija je res ponudila provikarstvo Mitterutznerju, a je odklonil.

Predstojnik njegovega samostana Nova Štifta pri Brixnu in brixenški škof Vincencij Gasser sta mu odrekla dovoljenje, ker bi bil njegov odhod velika škoda za samostan in za škofijo. Pa tudi sam se ni mogel ogreti za to misel. Dne 14. maja mu je kardinal Barnabò pisal: »Zelo všeč bi mi bilo, če bi mogli iti v misijon v osrednji Afriki, ki mi Vas je zanj predlagal zanj misijonar g. Matej Kirchner. Pa ker morate biti odvisni od svojih predstojnikov, ki Vam iz upravičenih razlogov ne dajo dovoljenja, nočem vztrajati pri svoji nameri. Upam pa, da če ne morete delati za ta misijon v Sudanu samem, boste od tam še nadalje delovali v njegovo korist.«

Nato je kardinal Barnabò prosil Kirchnerja, da naj on prevzame provikarstvo. Povedal mu je, da ga je dr. Mitterutzner predlagal. Kirchner se je naposled uklonil in sprejel nase “strašno breme”, kakor je večkrat dejal. Kakor bomo videli,

ga je pa kmalu odložil. Knoblehar ga je pa brez ugovora nase vzel, ko je bilo še mnogo bolj strašno, in ga je tiho nosil, dokler ga ni strlo.

Kirchner se je v Rimu pogajal z vrhovnim predstojnikom frančiškanov, da bi prevzeli šelalsko postajo in polagoma ves misijon. Ta se pa ni mogel odločiti. Zato je potoval v Benetke in na Tirolsko, da bi se dogovarjal z obema provincialoma. Dala sta mu precej upanja, končni odgovor sta pa še odložila.

S Tirolskega se je peljal na Dunaj, da o vseh dogovoril poroča odboru Marijinega društva. Peljal se je tudi v München, da bi tamkajšnje Ludovikovo misijonsko podporno društvo ogrel za svoj misijon.

V začetku julija je za dva dni spet prišel v Ljubljano. Z Jeranom in njegovimi zaupniki se je hotel pomeniti o vseh svojih novih pogajanjih. Pri tej priliki je prinesel v Ljubljano listino o odpustkih, ki jih je papež naklonil častilcem podobe v novi uršulinski kapeli. Podobo je napravil slikar Tome iz Šentvida nad Ljubljano. Kirchner je vodil procesijo, ki so z njo nesli podobo v kapelo.

Med Avstrijo in med Francijo in Sardinijo je izbruhnila vojska. Zato se je moral Kirchner vračati proti Afriki skozi Carigrad. Od Budimpešte se je vozil z njim Blaž Verri iz Milana, Olivierijev pomočnik pri odkupovanju črnih sužnjev. Z njim je potoval tudi frančiškan p. Janez Reinthaler. Takrat pač ni mislil, da bo čez dve leti on postal za Kirchnerjem provikar. Rodil se je leta 1824 v vasi Burgau na Gorenjem Štajerskem. Leta 1841 je vstopil v severnotirolsko frančiškansko provinco in je bil let 1847 posvečen v mašnika. Zdaj je potoval po naročilu predstojnikov, da pregleda razmere v misijonu. — Omenili smo, da je Kirchner na tem potu naročil v Aleksandriji Knobleharjevo spomninsko ploščo za kartumsko cerkev. Zdaj je potoval po naročilu predstojnikov, da pregleda razmere v misijonu. —V Kairu je Kirchnerja pozdravil misijonar Comboni, ki se je peljal v Evropo popraviti si zdravje. Deloval je z Beltramom pri Svetem Križu; malarija ga je pa tako tresla, da so mu že pripravili rakev. Zdaj je Kirchnerju poročal, da delujeta v Kartumu Beltrame in Dal Bosco, pri Svetem Križu Lanz in Kaufmann, Gondokoru pa Morlang in Viehweider.

V Šelalu je Kirchner kupil ilnato hišico in nekaj zemlje, da bi postavil misijonsko postajo in v njej okrevališče za misijonarje in semenišče za črnce. Kardinal Barnabò mu je 26. novembra naslovil v Šelal pismo: »Te dni sem dobil Vaše pisanje z dne 29. septembra. Iz njega razvidim, da se Vam je posrečilo dobiti

zemljišče za novo misijonsko postajo, ker bodo mogli stanovati misijonarji osrednje Afrike. Ta novica mi je zelo dobrodošla. Ker zelo želim, da bi se izboljšalo stanje misijona, Vam bom skušal poslati vsoto, ki ste me zanjo prosili; upam, da bom mogel čimprej ustreči Vaši želji. Če na kraju samem vidite, da se ne sme brez škode misijonarjev in misijona odlašati z začetkom dela, si najemite posojilo in jaz bom o tem sporočil Kongregaciji.«

V ilnati hišici sta se naselila p. Reinthaler in še en frančiškan iz Aleksandrije, da pripravita vse potrebno za zidavo nove hiše.

Kirchner se je pa peljal naprej gori po Nilu. Dne 17. novembra 1859 se je po malo manj kakor poldrugem letu vrnil v Kartum.

Kaj je slišal in opazil v kartumski hiši? Kako so po Knobleharjevem odhodu v Evropo živeli v Gondokoru in pri Svetem Križu? Kako je potem odločil?

O tem v prihodnjem nadaljevanju.

Ignacij Knoblehar

Misijon po Knobleharjevi smrti

Matej Kirchner, ki je moral po Gostnerjevi smrti prevzeti skrb za ves misijon, je sprevidel, da mora potovati v Evropo in urediti vse tisto, kar je hotel urediti Knoblehar. Bil je še ves mrzliččen, zato mu je bila dolga pot zelo težavna, zlasti v Nubijski puščavi. Na potovanju je tudi on videl skupine nesrečnih sužnjev, ki so jih gnali na trge. Gledal je pretresljive prizore. Zato se je šel v Kairu pritožiti k egiptovskim oblastem, ki so pa imele samo lepe besede. Tudi avstrijski generalni konzul je za to hodil k najvišjim egiptovskim oblastnikom. Peljal se je celo v Crigrad. Pa se tudi tam ni nihče zganil.

Zadnjega septembra 1858 je Zgodnja Danica prinesla vest: »Mož v cvetu mladosti, nežne, pa visoke postave biva zdaj med Slovenci. Močno sta skozi štiri leta na

njem glodala vročina in mrzlično sudansko podnebje. Pa kakor trepetajoča ribica oživi, če spet pride v vodo, tako se je blede in upadlo boličje tega gospoda naglo poživilo, napolnilo in pomladilo, ko je rišel čez morje v naše kraje. Dne 24. tega meseca je z Trsta, kjer je bil 12 dni v lazarjetu (v zdravstvenem zaporu, karanteni) potoval skozi Gorico proti Ljubljani, kamor je prišel 25. tega meseca. Prijazna gostoljubnost in velikosrčnost, s kakršno so ga na potu sprejemali, zlasti v Trstu, Gorici, Postojni, Cerknici in zdaj v Ljubljani, je lepa priča, v kako živem spominu je Slovencem afriški misijon in delavci v tem pretežkem in zapuščenem vinogradu. Čez nekaj dni bo odpotoval proti Dunaju, potem v svojo domovino, na Bvarsko, slednjič v Italijo in Rim, od koder se bo po izvršenih opravkih vrnil na svoje apostolsko delo med črne brate.«

Potem Danica obširno poroča o Kirchnerjevih načrtih. Rad bi za svoj misijon dobil razen svetnih duhovnikov tudi kakšen cerkveni red. Za misijonarje naj bi se kupila, morda v Kairu, hiša, kjer bi se privajali podnebjju in se po naporih ali boleznih hodili krepit. Pri Svetem Križu naj se ustanovi skupna naselbina za vse katoliške črnce. Tamje treba tudi novih, boljših misijonskih stavb; za dečke in deklice sta potrebni posebni, ločeni hiši. v Kartumu se naj za otroke razkolniških Koptov ustanovi posebna šola, za mlade zamorke pa vzame v najem hiša. Kartumsko misijonsko poslopje bo treba sčasoma vzdigniti za eno nadstropje, da se stanovanjske sobe nekoliko dvignejo iz smrdljivega, kužnega ozračja. — In še o več takih željah je Kirchner govoril z Jeranom. Omenili smo, da ko je šel gledat kapelo sv. Frančiška Ksaverija v šentjakovski cerkvi, je zelo odobraval misel, da bi truplo pokojnega Knobleharja dobilo v njej svoj zadnji počitek. — V Ljubljani je Kirchner obiskal tri Jeranove zamorčke in pri uršulinkah Ano Zejnab.

Iz Ljubljane se peljal na Koroško v Šent Andraž, kjer je takrat še bil sedež lavantinske škofije. V Šent Andražu ni mogel prehvaliti ljubeznivosti in misijonske gorečnosti Ljubljančanov in sploh vseh Kranjcev (Slovencev; Zgodnja Danica 28. 10. 1858). »Na toliko preblagih dobrotnikov na Kranjskem se vselej spomnim le z ginjenim in hvaležnim srcem. Kako prelepa in rodovitna je sveta ljubezen katoliških src!« Tako je pisal Jeranu (Zgodnja Danica 11, 11. 1858).

Kirchner se je v Šent Andražu poklonil Slomšku, ki je bil dal misijonu Mozgana in Trabanta. Gotovo se mu je priporočil tudi za naprej. — Slomšek je ustanovil in širil bratovščino sv. Cirila in Metoda za cerkveno zedinjenje krščanskega Vzhoda. Z njim se je hotel Kirchner razgovoriti, kako bi se vpeljala tudi v Afriki. Danica je prinesla 28. oktobra dopis iz Šent Andraža: »Poseben namen Kirchnerjevega

prihoda je bil, pogovoriti se z našim g. knezoškofom, kako vpeljati bratovščinosv. Cirila in Metoda tudi v afriškem misijonu. Pravil je namreč, da kažejo ondotni razkolniški kristjani veliko nagnjenje do katoliške Cerkve in da silno radi poslušajo pridige in krščanske nauke v kartumski misijonski cerkvi.« Potem člankar nadaljuje: »Mnogo pobožnih duš se je danes zbralo, ko je (Kirchner) imel v škofijski cerkvi sv. mašo, pri kateri sta stregla dva bogoslovca.« Pod črto je urednik Jeran dostavil: »Nazaj v misijon grede misli obiskati tudi Jeruzalem, tam pridigati o tej bratovščini in jo tudi v Sveti Deželi priporočati.«

Oz Šent Andraža je Kirchner potoval na Dunaj. Dne 29. oktobra je pisal Zgodnji Danici tudi to, »da mu je lavantinski škof (Slomšek) dal s seboj pismo do apostolskega vikarja v Egiptu, Guasca, naj bi se bratovščina sv. Cirila in Metoda širila tudi po Vzhodu. »Znano je, da ima ta apostolski vikariat tudi Jeruzalem in sploh vso Sveto deželo pod seboj.

Slomšku je bil afriški misijon še vedno pri srcu. Ko je kmalu nato prišla žalostna doba nadenj, se je zavzemal zanj.*se nadaljuje* V DrobtinicaH je leta 1861 (str. 76-86) objavil članek: "Krščanska beseda za Marijino društvo, ki pomaga misijonom v Srednji Afriki pri pokristjanjenju zamorcev.« Najprej razlaga začetek in namen društva, potem pa piše (str. 80-83): »Tako je zamorcem prisijala zgodnja danica (luč svete vere in kdo je to storil Vaši darovi in vaše molitve, bratje in sestre Marijinega društva; storil je Bog po vas, ki vam je dal darove in dobro voljo, pridno pomagati misijonom. Le Bog dá setvi seme in rast. Ako naj zemlja lepo rodi, se mora dobro pripraviti. Tako je tudi v Gospodovem vinogradu. Tri sto let je zemlja pila kri mučencev, preden je sveta vera prerastla vse naše kraje in in zadušila malikovanje. Kri mučencev je bila seme kristjanov. Isto se godi naše dni na afriški zemlji med zamorci. Pomrli so z rajnim Rylom njegovi tovariši; pomrlo je vseh pet misijonarjev Slovencev, ki so spremili v srednjo Afriko apostolskega provikarja Knobleharja. Umrl je slednjič od velikih težav vrli Ignacij Knoblehar na svojem apostolskem potu v Neaplju. — O vi srčni apostolski možje, naši slovenski bratje, katerih trupla počivajo od svojega truda v tuji zemlji daleč od nas za morjem, vaše blage duše pa že uživajo, kakor zaupamo, svoje lepo plačilo v nebesih: povejte nam, kaj vas je gnalo v take neznane, nevarne kraje? V duhu nam odgovarjate: Skrb za božje kraljestvo in pa goreča želja pomagati dušam v nebesa, zakaj 'nebeško kraljestvo trpi silo in silni (tisti, ki si mnogo prizadevajo) ga otemajo' (Mt 11,12). — Odgovorite nam, dragi bratje, je li vam žal, da ste tako hitro skončali svoje apostolsko delo in prerano pomrli? — Nikakor ne, zakaj ena

sama duša, kateri smo pomagali v nebeško kraljestvo, je več vredna kakor ves svet, kajti zanjo je tekla dragocena Kri Jezusova, ne pa za minljivi svet in za posvetno blago.« Potem Slomšek še enkrat povabi v Marijino društvo (str. 85): »Ti ne poznaš zamorcev, za katere moliš; ti ne vidiš svojih črnih bratov in sester, ki jim s svojimi krajcarji pomagaš v nebesa; pa kako veliko bo tvoje veselje na onem svetu, ko ti bodo misijonarji pripeljali tiste zamorce naproti, katerim si ti pripomogel v večno življenje, in ko bo Marija tebi in njim podala roko, rekoč: Pridite, moji srečni otroci, in uživajte večno veselje v hiši Očetovi!«

se nadaljuje